

अध्याय एक

शोधपरिचय

१.१ अध्ययनको पृष्ठभूमि

भाषा विचार विनियमको साधन हो । यो ध्वन्यात्मक वाक् प्रतीकको समूह भएकाले यसको आधारभूत सम्बन्ध उच्चारण अवयव र मैखिक रूपसँग रहेको हुन्छ । यो घर परिवार एवम् समाजबाट सिक्ने र समाजमै प्रयोग व्यवहार गरिने भएकाले यसलाई सामाजिक वस्तु वा सम्पत्तिका रूपमा लिइन्छ । यसमा समुदायका जीवन शैली र विश्वास लुकेको हुन्छ । मानवीय अनुभव, अन्तर सोचाइ, अनुभूति, मूल्यमान्यता आदि अभिव्यक्तिका लागि भाषाको प्रयोग गरिन्छ । नेपाल बहु भाषिक, बहु सांस्कृतिक र बहु जातीय मुलुक हो । नेपालमा हाल पाँचवटा भाषा परिवारका भाषाहरू रहेका पाइन्छन् । तीमध्ये भारोपेली परिवारअन्तर्गत पर्ने नेपाली भाषाकै एक क्षेत्रीय भेदका रूपमा दार्चुलेली भाषा रहेको पाइन्छ ।

नेपालको सुदूरपश्चिमाञ्चल विकास क्षेत्रअन्तर्गत महाकाली अञ्चलका चारओटा जिल्लाहरूमध्ये दार्चुला जिल्ला एक हिमाली र दुर्गम जिल्ला हो । दार्चुला जिल्लामा बसोबास गर्ने सबै व्यक्तिहरूले दार्चुलेली भाषा बोल्ने गरेको पाइन्छ । त्यसैले दार्चुलेली भाषाको आफ्नै विशेषता रहेको पाइन्छ । यो भाषा नेपाली भाषासँग धेरै मात्रामा मिलेको पाइन्छ र केही मात्रामा भिन्न पनि रहेको पाइन्छ, त्यसैले दार्चुलेली भाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको उच्चारणमा त्रुटि गरेको पाइन्छ । ती त्रुटिहरू लिखित रूपमा नभए पनि मौखिक रूपमा भने बढी मात्रामा गरेको पाइन्छ । यस्तो त्रुटिको प्रमुख कारण मातृभाषाको प्रभाव, स्थानीय भाषाको प्रभाव भाषाका लिपि नहुनु आदि विभिन्न कारणले स्तरीय र मानक भाषाको उच्चारणमा त्रुटि देखापर्दछ ।

उच्चारणलाई विभिन्न भाषिक सिपहरू (सुनाइ, बोलाइ, पढाइ, लेखाइ) को आधारशीलाका रूपमा लिइन्छ । शब्दको सही उच्चारण गर्न नसक्ने मानिसले शुद्धसँग बोल्न, सस्वरपठन र शुद्धसँग लेख्न पनि सक्दैन । यसरी शब्दको सही शुद्ध र शिष्ट प्रयोगका लागि उच्चारण शिक्षण अत्यावश्यक छ । त्यसैले पहिलो भाषी विद्यार्थीले स्तरीय नेपाली भाषाको उच्चारणमा गर्ने त्रुटिको विश्लेषण गर्दाक्ष विद्यार्थीको उच्चारणमा विशेष ख्याल गरी

त्रुटिहरूको अध्ययन गर्नु आवश्यक देखिन्छ । त्यसैले दार्चुलेली भाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको उच्चारण गर्दा मानक नेपालीभन्दा केही मात्रामा भिन्न देखिन्छ त्यसैले दार्चुला जिल्लाका कक्षा ५ मा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूले स्तरीय नेपाली उच्चारणमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन गर्नमा प्रस्तुत शोधकार्य केन्द्रित रहेको छ ।

१.२ समस्याकथन

कुनै पनि सिकाइका क्रममा त्रुटि हुनुलाई स्वाभाविक प्रक्रिया मानिन्छ । त्रुटिले भाषा सिकाइमा सिकाइको प्रकृति र प्रवृत्तिलाई सङ्केत गरेको हुन्छ । त्रुटिविना भाषा सिक्न त्यति सहज छैन । प्रथम भाषा र दोस्रो भाषा सिकिरहेकाहरूले प्रशस्त मात्रामा त्रुटिहरू गरेका हुन्छन् । त्यस्तै त्रुटि हुनुले प्रमुख कारण मातृभाषाको प्रभावले प्रत्यक्ष प्रभाव पार्दछ ।

नेपाल बहुजातीय र बहुभाषिक मुलुक हो । यहाँ बस्ने प्रत्येक जातिको भाषा फरक फरक रहेको पाइन्छ । एउटा भाषा बोलिरहेका व्यक्तिले अर्को भाषा बोल्दा कतै न कतै त्रुटिहरू स्वाभाविक रूपमा हुने गर्दछ । उच्चारणको अशुद्धिले बोलाइमा अस्पष्टता हुने, अभिव्यक्तिमा अशुद्धिले बोलाइ अप्रभावकारी हुनुका साथै अर्थको अनर्थ पनि लाग्छ त्यसको असर लेखाइ र पढाइमा पनि पर्दछ र भाषा सिकाइका सम्पूर्ण पदहरू प्रभावित हुन्छन् स्तरीय भाषाका वक्ताका लागि गलत उच्चारण अशोभनीय र हास्यास्पद समेत बन्दछ ।

नेपालमा बसोबास गर्ने प्रायःजसो जाति अनुसार भाषा फरक फरक छन् । प्रत्येक जाति अनुसारको भाषा प्रायः फरक फरक हुने हुँदा दोस्रो भाषाको रूपमा नेपाली सिक्दा त्रुटिहरू हुने गर्दछन् । यी फरक जाति मध्ये सुदूरपश्चिमाञ्चल विकास क्षेत्रअन्तर्गत पर्ने दार्चुला जिल्लामा बोलिने दार्चुलेली भाषिका पनि आफ्नै प्रकृतिको भएकोले यी मातृभाषीहरूले स्तरीय नेपाली भाषा सिक्ने क्रममा अन्य विविध क्षेत्र लगायत उच्चारणगत त्रुटिहरू समस्यामूलक मानिन्छन् ।

दार्चुलेली भाषी विद्यार्थीहरूले शब्द व्यवस्थामा भएको आफ्नोपनका कारणले कथ्य भाषाका रूपमा घर परिवारमा बोल्ने मातृभाषाको प्रभावले गर्दा तिनीहरूले स्तरीय नेपाली उच्चारणमा त्रुष्टि गर्ने भएकाले यो एक प्रमुख समस्याको रूपमा रहेको छ । यसरी मातृभाषामा अभस्त भईसकेका विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको उच्चारण व्यवस्थामा

मातृभाषा सरह हुन सकदैन । यसले गर्दा उनीहरूलाई दोस्रो वा अन्य भाषाको उच्चारण प्रक्रियामा कठिनाइ देखापर्दछन् । यी सम्पूर्ण कुरालाई हेर्दा दार्चुलेली मातृभाषी विद्यार्थीले नेपाली भाषाको उच्चारणमा के कस्ता त्रुटिहरू गर्दछन् ? के कति कारणले त्रुटि हुने गर्दछ ती त्रुटि निराकरणका लागि कस्ता उपाय पहिल्याउन सकिन्छ भन्ने सन्दर्भमा समस्याहरू देखापरेको देखिन्छ ।

यसरी यी समस्त समस्याग्रस्त कुराहरूलाई मूल आधार बनाइ यस अध्ययनलाई निम्नलिखित समस्याहरूमा केन्द्रित गरिएको छ :

- (क) कक्षा पाँचमा अध्ययनरत दार्चुलेली भाषी विद्यार्थीहरूले स्तरीय नेपाली उच्चारणमा गर्ने त्रुटिहरू के कस्ता छन् ?
- (ख) उक्त त्रुटिहरूलाई कसरी विश्लेषण गर्न सकिन्छ ?

१.३ अध्ययनको उद्देश्य

दार्चुलेली भाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको उच्चारण गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययनमा केन्द्रित प्रस्तुत शोधकार्य निम्नलिखित उद्देश्यमा केन्द्रित रहेको छ :

- (क) कक्षा पाँचमा अध्ययनरत दार्चुलेली भाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली उच्चारणमा गर्ने त्रुटि पत्ता लगाउनु,
- (ख) उक्त त्रुटिको विश्लेषण गर्नु ।

१.४ शोधको सान्दर्भिकता र उपादेयता

भाषाको विविधसिपमध्ये बोलाइसँग सम्बद्ध उच्चारणको प्रमुख स्थान हुन्छ । बोलाइसिप भाषा विकासको प्रथम खुड्किलो पनि मानिन्छ । उच्चारणको शुद्धताबाट सुनाइ, बोलाइ, लेखाइ, पढाइका सम्पूर्ण पक्ष प्रभावित हुन्छन् । यसरी उच्चारणसम्बन्धी त्रुटिको अध्ययन भाषिक सिपहरूको मूल विन्दुका साथै अति महत्त्वपूर्ण रहेको कुरा सावितव भएको छ ।

भाषाको शुद्ध प्रयोगविना विद्यार्थीहरूको आफ्नो समग्र व्यक्तित्व विकास तथा पेशागत जीवनमा सफलता प्राप्त गर्न कठिनाइ आईपर्दछ । त्यसैले दार्चुलेली मातृभाषी

विद्यार्थीहरूले दोस्रो भाषाका रूपमा नेपाली सिक्दा देखिने त्रुटिहरूको क्षेत्र पत्ता लगाई लक्षित भाषामा सक्षम सुयोग्य बनाउन त्रुटि विश्लेषणले भाषा शिक्षणमा सहयोग पुऱ्याउने देखिन्छ ।

नेपाली भाषी शिक्षकले दार्चुलेली मातृभाषी विद्यार्थीहरूलाई नेपाली लक्ष्य भाषाका रूपमा शिक्षण गर्दा उनीहरूले उच्चारण गर्ने त्रुटिहरूको जानकारी लिई समस्या आइपर्ने ठाउँमा सावधानीपूर्वक शिक्षण गर्न त्रुटिहरूको कारण पत्ता लगाई उपयुक्त विधि र शिक्षण सामग्रीको छनोट गरी शिक्षण सिकाइ प्रक्रियालाई आफूले गर्ने उच्चारणगत त्रुटिहरूको समयमा जानकारी पाई निराकरणको उपाय खोज्न र सचेत भई शुद्ध, स्पष्ट र मानक भाषा सिक्न मार्गदर्शन गर्न यस अध्ययनले महत्त्वपूर्ण सहयोग गर्ने अपेक्षा राखिएको छ ।

दार्चुलेली भाषाको क्षेत्रमा उच्चारणगत त्रुटिहरूको अध्ययन हालसम्म कम मात्रामा भएका कारण यस क्षेत्रमा गरिने आगामी अध्ययनलाई आधार प्रदान गर्नुका साथै भाषासम्बन्धी जिज्ञासु अध्येता, सम्बन्धित भाषाको बाहुल्य भएको क्षेत्रमा नेपाली शिक्षण गर्न शिक्षकलाई सहयोगी हुन सक्ने भावी अनुसन्धानमा थप सामग्री हुन सक्ने हुनाले यो अध्ययन अत्यन्त महत्त्वपूर्ण र औचित्यपूर्ण छ ।

१.५ अध्ययनको परिसीमा

प्रस्तुत शोधकार्यको सीमाङ्कन निम्ननुसार रहेको छ :

- (क) प्रस्तुत शोधकार्य दार्चुला जिल्लाका कक्षा पाँचमा अध्ययनरत दार्चुलेली भाषी विद्यार्थीहरूका अध्ययनमा मात्र सीमित गरिएको छ ।
- (ख) प्रस्तुत शोधकार्य कक्षा ५ मा अध्ययनरत दार्चुलेली विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाका शब्द उच्चारणमा गर्ने त्रुटिहरूको पहिचान, वर्णन र विश्लेषणमा सीमित रहेको छ ।
- (ग) प्रस्तुत शोधकार्य दार्चुला जिल्लाको १० ओटा विद्यालयका जम्मा १०० जना विद्यार्थीहरूको उच्चारण गर्ने क्षमताको अध्ययनमा सीमित गरिएको छ ।

१.६ अध्ययनको रूपरेखा

प्रस्तुत शोधकार्यको संरचनालाई सङ्गठित र सुव्यवस्थित रूपमा प्रस्तुत गर्नका लागि आवश्यकता अनुसार विभिन्न परिच्छेद वा अध्यायमा विभाजन गरिएको छ । त्यस अन्तर्गत विभिन्न शीर्षक, उपशीर्षकहरूमा विभाजन गरिएको छ । त्यसैले प्रस्तुत शोधकार्यको रूपरेखा निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ :

अध्याय एक : शोध परिचय

अध्याय दुई : पूर्वकार्यको पुनरावलोकन र सैद्धान्तिक अवधारणा

अध्याय तीन : अध्ययन विधि र प्रक्रिया

अध्याय चार : उच्चारणगत त्रुटिहरूको पहिचान र व्याख्या विश्लेषण

अध्याय पाँच : सस्वरपठनको उच्चारण र विश्लेषण

अध्याय छ : सारांश, निष्कर्ष र उपयोगिता

सन्दर्भसूची

परिशिष्ट

व्यक्तिवृत्त

अध्याय दुई

पूर्वकार्यको पुनरावलोकन र सैद्धान्तिक अवधारणा

२.१ पूर्वकार्यको पुनरावलोकन

कुनै पनि नयाँ कार्य थालनी गर्नुपूर्व उक्त कार्यसँग सम्बन्धित भए गरेका कार्यहरूको अध्ययन गर्नु सान्दर्भिक हुन्छ, किन भने पूर्व अनुभवले गर्दा वर्तमानलाई अझ अगाडि बढ्न सहयोग र प्रेरणा मिल्छ । पूर्वकार्यको समीक्षा भनेको प्रस्तुत शोधपत्रको शीर्षकसँग सम्बन्धित विषयवस्तुमा यसभन्दा पहिला भएका कार्यको समीक्षा गर्नुलाई नै पूर्वकार्यको समीक्षा भनिन्छ । यसले पूर्व अध्ययनका सबल र दुर्बल पक्षहरू केलाउँदै सकारात्मक पक्षको अवलम्बन र नकारात्मक पक्षको सुधार सहित नयाँ तरिकाले आफ्नो अनुसन्धानलाई अगाडि बढाउन सहयोग पुऱ्याउने छ । पूर्वकार्यले कार्यमा अल्मलिनु नपर्ने, कार्य थालनीका लागि सैद्धान्तिक आधार र पृष्ठभूमि प्राप्त गर्ने जस्ता महत्त्वपूर्ण उपलब्धि प्राप्त गर्न सकिन्छ ।

प्रस्तुत शोधकार्य 'दार्चुला जिल्लाका कक्षा पाँचमा अध्ययनरत दार्चुलेली भाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको उच्चारणमा गर्ने त्रुटिको अध्ययन' मा सीमित रहेकाले यहाँ प्रस्तुत विषयसँग निकट रहेका सहयोगी पुस्तक र शोधपत्रहरूलाई पूर्वकार्यका रूपमा निम्नानुसार समीक्षा गरिएको छ ।

२.१.१ पुस्तक पुनरावलोकन

दार्चुलेली भाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली उच्चारणमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययनलाई उपयोगी बनाउन भाषा र उच्चारणसँग सम्बन्धित विभिन्न सामान्य भाषा विज्ञानका पुस्तक, सामान्य र प्रायोगिक भाषा विज्ञानका पुस्तक, नेपाली भाषा शिक्षणसँग सम्बन्धित पुस्तकहरूलाई पूर्वकार्यका रूपमा लिई समीक्षा निम्नानुसार गरिएको छ :

बराल र एटम (२०६५) द्वारा सरल माध्यमिक व्याकरण शीर्षकको पुस्तक प्रकाशित भएको पाइन्छ । उक्त पुस्तकमा गति यतिका बारेमा उल्लेख गरिएको छ । उक्त पूर्वकार्य सस्वरवाचनसँग सम्बन्धित भएकाले उक्त पुस्तक सहयोगी पुस्तकको रूपमा लिइएको छ ।

दुङ्गेल र दाहाल (२०६९) द्वारा सामान्य र प्रायोगिक भाषा विज्ञान नामक पुस्तक तयार गरिएको देखिन्छ । उक्त पुस्तकका भाषा, भाषिको परिचय, सामाजिक भाषिक

प्रयोजनपरक भेद, आधुनिकीकरण र मानकीकरण भाषाको चर्चा गरिएको पाइन्छ । उक्त पुस्तकको अध्ययनबाट भाषा, भाषिका र व्यक्ति भाषा, भाषिका, सामाजिक भाषिकाको पहिचानका साथै दोस्रो भाषाका रूपमा नेपाली सिकाइमा त्रुटिहरूको अध्ययन गरिएको पाइन्छ । प्रस्तुत पुस्तकले प्रस्तुत शोधकार्यमा समेत प्रभावकारी भूमिका खेल्ने हुनाले उद्देश्य निर्माणमा उपयोगी र सहयोगी सामग्रीका रूपमा देखिएको छ ।

लामिछाने (२०६९), द्वारा *प्रायोगिक भाषाविज्ञानसम्बन्धी* पुस्तक प्रकाशित भएको पाइन्छ । उक्त पुस्तकमा त्रुटिको परिचय, त्रुटिको वर्गीकरण, त्रुटि विश्लेषण प्रक्रिया भाषा शिक्षणमा त्रुटि विश्लेषणको उपयोगिता, त्रुटिका स्रोत, त्रुटिविश्लेषणका चरणका बारेमा चर्चा गरिएको छ । उक्त पूर्वकार्य त्रुटिसँग सम्बन्धित भएकाले प्रस्तुत शोधकार्य अध्ययन गर्न सैद्धान्तिक अवधारणा निर्माणमा सहयोगी पुस्तकका रूपमा लिन सकिन्छ ।

पौडेल (२०७०) द्वारा *नेपाली भाषा शिक्षण* शीर्षकको पुस्तक प्रकाशित भएको पाइन्छ । उक्त पुस्तकमा अध्यया दुईमा विविध भाषाकला सिप शिक्षण प्रविधि अन्तर्गत श्रवण कला शिक्षणको परिचय, प्रयोजन, प्रकार र शिक्षण कार्यकलाप, वक्तृत्व कला शिक्षण, पठन कला शिक्षणको परिचय, सस्वर पठन र मौन पठन, उच्चारण शिक्षणको परिचय, तरिका र शिक्षण क्रम, लेखन कला शिक्षण, वर्ण विन्यास शिक्षणको परिचय, प्रयोजन, प्रमुख त्रुटिक्षेत्र र कार्यकलापहरूको विषयमा विशेष रूपमा विश्लेषण गरिएको पाइन्छ । उक्त पुस्तकको अध्ययनबाट दार्चुलेलीभाषी विद्यार्थीहरूले स्तरीय नेपाली भाषाको उच्चारणमा गर्ने त्रुटिको अध्ययनमा समेत विशेष सहयोगी भूमिका खेल्ने हुनाले यसलाई महत्त्वपूर्ण सामग्रीको रूपमा लिन सकिन्छ । उक्त पुस्तकको अध्ययनबाट उच्चारणमा हुने त्रुटिहरूको पहिचान निराकरणमा सहयोग पुऱ्याएको देखिन्छ ।

अधिकारी र भट्टराई (२०७१) द्वारा प्रयोगात्मक नेपाली शब्दकोश प्रकाशित भएको पाइन्छ । उक्त शब्दकोशको सहयोगले अनुसन्धान लेखनमा शुद्ध रूप लिइएको पाइन्छ । त्यसैले उक्त शब्दकोशलाई पनि सहयोगी पुस्तकको रूपमा लिइएको छ ।

भण्डारी र पौड्याल (२०७२) द्वारा सामाजिक भाषाविज्ञान र मनोभाषाविज्ञान नामक पुस्तक प्रकाशित भएको पाइन्छ । उक्त पुस्तकमा भाषिक भेद, भाषाका अन्य भेद, नेपालको भाषिक स्थिति, भाषिक अवलम्बन स्वीकरण र अपक्ष, भाषा सर्वेक्षण, भाषिक समुदायका

बारेमा उल्लेख गरिएको पाइन्छ । उक्त पूर्वकार्यको अध्ययनबाट दोस्रो भाषाका रूपमा नेपाली सिक्ने विद्यार्थीहरूले गर्ने गलतिका बारेमा थप जानकारी पाइन्छ, त्यसैले उक्त पुस्तकलाई सहयोगी पुस्तकका रूपमा लिइएको पाइन्छ ।

भट्टराई (२०७३) द्वारा भाषिक अनुसन्धान विधि शीर्षकको पुस्तक प्रकाशित भएको पाइन्छ । उक्त पुस्तकमा भाषिक अनुसन्धान प्रस्तावका लागि शोधशीर्षकको चयन अनुसन्धान प्रस्तावका प्रमुख अंगहरू पूर्वकार्यको समीक्षाको उपयोगिताका बारेमा उल्लेख गरिएको छ । उक्त पूर्वकार्य अनुसन्धानसँग सम्बन्धित भएकाले प्रस्तुत शोधकार्य अध्ययन गर्न सजिलो हुने भएकाले सहयोगी पुस्तकका रूपमा लिइएको छ ।

२.१.२ शोधपत्रको पुनरावलोकन

शोधकार्यसँग सम्बन्धित तयार गरिएका शोधकार्यहरू प्रशस्त मात्रामा पाइन्छ । ती शोधकार्यहरू प्रस्तुत शोधका महत्त्वपूर्ण पूर्वकार्यको रूपमा लिइएको छ । ती शोधकार्यको समीक्षा निम्नानुसार गरिएको छ :

भट्ट (२०६२) द्वारा 'कक्षा ५ मा अध्ययनरत दार्चुलेली भाषिका हुने विद्यार्थीहरूले स्तरीय नेपाली सिक्दा गर्ने उच्चारणगत त्रुटिको अध्ययन' नामक शोधपत्र तयार गरिएको छ । यस शोधपत्रमा दार्चुलेलीभाषी विद्यार्थीहरूले स्तरीय नेपाली भाषा सिक्दा गर्ने उच्चारणगत त्रुटि क्षेत्रको पहिचान गराउनु, पहिचान गरिएका त्रुटिहरूको वर्णन र विश्लेषण गर्नु तथा त्रुटिको तालिकीकरण र प्रतिशत पत्ता लगाउनु, ती त्रुटिहरूको समाधानका निम्ति सुझावहरू प्रस्तुत गरिएका छन् । यस शोधपत्रमा कक्षा ५ मा अध्ययनरत दार्चुलेली मातृभाषीले स्तरीय नेपाली सिक्दा गर्ने उच्चारणगत त्रुटिहरूको अध्ययन र विश्लेषण गरिएको छ । विद्यार्थीले गरेका त्रुटिहरूमा स्थानीय कथ्य भेदको ५० प्रतिशत प्रभावले गर्दा हुन गएको जानकारी यसबाट प्राप्त हुन आएको छ ।

बडु (२०६६) द्वारा 'दार्चुला जिल्लाका कक्षा चारमा अध्ययनरत दार्चुलेली भाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली उच्चारण क्षमताको अध्ययन' नामक शोधपत्र तयार पारिएको छ । यस शोधपत्रमा कक्षा चारमा अध्ययनरत दार्चुली भाषी विद्यार्थीहरूको उच्चारण क्षमता

पहिल्याउनु, उक्त उच्चारण क्षमताका बारेमा वर्णन विश्लेषण गर्नु, उक्त उच्चारण क्षमताको निष्कर्षका आधारमा सुझावहरू प्रस्तुत गर्नुजस्ता उद्देश्यहरू उल्लेख गरिएको छ ।

ज्ञवाली (२०६८) द्वारा 'अवधी भाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको उच्चारणमा गर्ने त्रुटिको अध्ययन' नामक शोधपत्र तयार पारिएको छ । उक्त शोधपत्रमा अवधी भाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषा उच्चारणमा गर्ने त्रुटि पत्ता लगाउनु, उक्त त्रुटिको पहिचान वर्णन र विश्लेषण गर्नु, उक्त त्रुटि निराकरणका सुझावहरू पहिल्याउनु जस्ता उद्देश्यहरूमा केन्द्रित रहेको छ । उक्त शोधपत्रमा अवधी भाषी विद्यार्थीले संयुक्त रूपमा आएको 'च' वर्णको उच्चारणमा गरेको निष्कर्ष लिइने छ ।

खड्का (२०६९) द्वारा 'सप्तरी जिल्लाका कक्षा पाँचमा अध्ययनरत मैथिली भाषी विद्यार्थीहरूले स्तरीय नेपाली शब्दोच्चारणमा गर्ने त्रुटिको अध्ययन' नामक शोधपत्र तयार पारिएको छ । उक्त शोधपत्रका कक्षा पाँचमा पढ्ने मैथिली भाषी विद्यार्थीहरूले स्तरीय नेपाली शब्दोच्चारणमा गर्ने त्रुटिहरूको पहिचान गर्नु, तिनका वर्गीकरण, विश्लेषण गर्नु र निराकरणका लागि उपाय प्रस्तुत गर्नु जस्ता उद्देश्यहरू रहेका देखिन्छ । सप्तरी जिल्लाका दश वटा विद्यालयबाट १०० जना छात्र छात्राहरूलाई नमुनाको रूपमा लिइएको छ । उक्त शोधपत्रमा मैथिली भाषी विद्यार्थीहरूले अनुनासिकता, अजन्त, संयुक्त रूपमा आउने 'च' र 'ट' वर्गका शब्दहरूको उच्चारणमा सर्वाधिक त्रुटि गरेको निष्कर्ष सहित सुधारका लागि सुझावहरू प्रस्तुत गरिएको छ ।

गिरी (२०६९) द्वारा 'कक्षा १० मा अध्ययनरत बझाङ मातृभाषी विद्यार्थीहरूले स्तरीय नेपाली भाषा सिक्दा गर्ने उच्चारणगत त्रुटिको अध्ययन' शीर्षकमा शोधपत्र तयार गरिएको छ । उक्त अध्ययनमा कक्षा १० मा अध्ययनरत बझाङी मातृभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली उच्चारणमा गर्ने त्रुटि पत्ता लगाउनु, त्रुटिको वर्गीकरण गर्नु, त्रुटिका कारण पत्ता लगाउनु र निराकरणका उपायहरू पहिल्याउनु जस्ता उद्देश्यहरूमा केन्द्रित रहेको देखिन्छ । उक्त शोधपत्रमा मातृभाषाको प्रभावका कारणले नेपाली उच्चारणमा धेरै नै त्रुटि गरेको निष्कर्ष निकालेको पाइन्छ ।

ओझा (२०७३) द्वारा 'कञ्चनपुर जिल्लाका विद्यार्थीहरूले मानक नेपाली उच्चारणमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन' शीर्षकमा शोधपत्र तयार गरिएको पाइन्छ । उक्त अध्ययनमा

कञ्चनपुर, जिल्लाका विद्यार्थीहरूले मानक नेपाली उच्चारणमा देखिएका समस्याहरूको अध्ययन गर्नु, विद्यार्थीहरूले विद्यालयमा एक आपसमा कुराकानी गर्दा मानक नेपाली प्रयोग गर्ने गरेका छन् वा छैनन् अध्ययन गर्नु, उच्चारणगत समस्याहरू के कस्ता कारणबाट हुन्छन् पहिल्याउनु र उच्चारणमा देखिएको समस्याहरू समाधान गर्ने उपाय के कस्ता हुन सक्छन् सुझाव दिनु जस्ता उद्देश्यमा केन्द्रित रहेको देखिन्छ । उक्त अध्ययनमा मूलतः क्षेत्रीय विधिको अध्ययनबाट सामग्री संकलन गरिएको पाइन्छ । उक्त अध्ययनमा कञ्चनपुर जिल्लाका ३ वटा सामुदायिक र ३ वटा संस्थागत विद्यालयबाट जम्मा ९६ जना विद्यार्थीहरूलाई प्रतिनिधि जनसङ्ख्याको रूपमा छनोट गरिएको पाइन्छ । उक्त अध्ययनमा १२ वटा कोटिहरू राखेर विश्लेषण गरिएको र सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका सबै भाषाका विद्यार्थीहरूलाई लिएर अध्ययनलाई सीमित गरी निष्कर्ष निकालिएको पाइन्छ ।

यादव (२०७४) द्वारा 'कक्षा आठमा अध्ययनरत मैथिली भाषी विद्यार्थीहरूले स्तरीय नेपाली उच्चारणमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन' नामक शोधपत्र तयार पारिएको छ । उक्त शोधपत्रमा कक्षा पाँचमा अध्ययनरत मैथिलीभाषी विद्यार्थीहरूले स्तरीय नेपाली उच्चारणमा गर्ने त्रुटिहरू पत्ता लगाउनु, लैङ्गिकताका आधारमा स्तरीय नेपाली उच्चारणमा गर्ने त्रुटि पत्ता लगाउनु, विद्यालय प्रकृतिका आधारमा स्तरीय नेपाली उच्चारणमा गर्ने त्रुटि पत्ता लगाउनु जस्ता उद्देश्यमा केन्द्रित रहेको छ । जसमा धेरैजसो त्रुटिहरू 'ड', 'ढ' को उच्चारण गर्दा 'र' को उच्चारण गरेको पाइन्छ । मैथिली भाषीले स्तरीय नेपाली भाषाको उच्चारण गर्दा सङ्गतिगत त्रुटिहरू प्रशस्त मात्रामा गरेको निष्कर्ष निकालिएको छ ।

धामी (२०७४) द्वारा 'कक्षा ५ मा अध्ययनरत बङ्गाली भाषिकाका विद्यार्थीले स्तरीय नेपाली सिक्दा गर्ने उच्चारणगत त्रुटिहरूको अध्ययन' नामक शोधपत्र तयार गरिएको छ । यस शोधपत्रमा बङ्गाली भाषी विद्यार्थीले मानक नेपाली सिक्दा गर्ने उच्चारणगत त्रुटि क्षेत्र पहिल्याउनु, उक्त त्रुटिको वर्णन विश्लेषण गर्नु ती त्रुटिको निष्कर्ष निकाली निराकरणका लागि सुझावहरू प्रस्तुत गर्नु जस्ता उद्देश्यहरू रहेका छन् । बङ्गाली भाषिकाको परिचय र केही ध्वन्यात्मक विशेषताहरू, बङ्गाली भाषिकाको शब्दवर्ग रूपायन प्रक्रिया, घोषत्वसम्बन्धी उच्चारणगत त्रुटि, प्राणत्वसम्बन्धी उच्चारणगत त्रुटि, अनुनासिक

उच्चारणसम्बन्धी त्रुटि, शब्दोच्चारणसम्बन्धी त्रुटि जस्ता आधारमा उच्चारणगत त्रुटिहरूको तालिकीकरण गरी व्याख्या विश्लेषण गरिएको छ ।

उपयुक्त अध्ययनहरूमा नेपालमा रहेका विविध भाषाभाषी विद्यार्थीहरूले स्तरीय नेपाली उच्चारण गर्दा गर्ने त्रुटिहरूको सम्बन्धमा विविध खालका त्रुटि विश्लेषणात्मक अध्ययन भएको देखिन्छ तर दार्चुलेली भाषी विद्यार्थीले स्तरीय नेपाली उच्चारणमा गर्ने त्रुटिका बारेमा खासै अध्ययन अनुसन्धान भएको पाइएन त्यसैले यो अध्ययन छुट्टै विशेषताले युक्त र उपयोगी हुने छ भन्ने विश्वास गरिएको छ ।

२.२ सैद्धान्तिक अवधारणा

यसमा त्रुटि विश्लेषणको परिचय, त्रुटि विश्लेषणको महत्त्व, त्रुटिको वर्गीकरण, त्रुटि विश्लेषण पद्धतिको बारेमा चर्चा गरिएको छ ।

२.२.१ परिचय

नेपाली भाषा शिक्षणका क्रममा देखापर्ने त्रुटिविश्लेषण एक नवीन र चर्चित विषय हो । कुनै पनि भाषा सिकाइका क्रममा त्रुटिहरू हुनु एक सहज र स्वभाविक प्रक्रिया हो भने त्यस सम्बन्धी गहकिलो अध्ययन गरी त्रुटिहरूको निराकरण गर्नका निमित्त त्रुटि विश्लेषणको उल्लेख्य महत्त्व रहन्छ । नेपाली भाषा सिकाइका क्रममा सिकारुले गर्ने विविध प्रकारका कमीकमजोरीहरू नै त्रुटि हुन् । एक कुशल कुमालेले आफ्नो सीप देखाइ राम्रा भाँडाकुँडा निर्माण गरेभैं भाषा सिकाइ पनि एक जटिल सीपहरू कार्य हो, त्यसैले अझ यसमा दोस्रो भाषाका रूपमा स्तरीय नेपाली भाषा सिक्ने सिकारुले सहज र त्रुटिरहित सिकाइ गर्न प्रायः असम्भव नै देखिन्छ । भाषा सिकारुले भाषासम्बन्धी, व्याकरणगत, वर्णविन्यासगत उच्चारणगत, उच्चारणगत आदि विविध क्षेत्रमा त्रुटि हुने गर्छन् भने यहाँ स्तरीय नेपाली भाषा सिकाइका क्रममा गर्ने उच्चारणगत त्रुटिहरू अध्ययन विश्लेषण गरिएको छ ।

त्रुटिविश्लेषणले भाषा सिकाइको प्रकृतिलाई उजागर गर्नुका साथै त्रुटिहरूको पहिचान गर्न समेत मद्दत पुऱ्याउँदछ । “भाषा शिक्षक, अध्येतालाई सिकारुले गर्ने त्रुटिहरूको निर्व्योँल गर्न, कस्ता कस्ता शब्दहरूको उच्चारण गर्न कठिनाई अनि कस्ता शब्दहरूको उच्चारण गर्न सहजता हुन्छ भन्ने जानकारी पाउनका साथै यो उपयोगी देखिन्छ । साथै

सिकाइका क्रममा शिक्षकले कस्ता पक्षहरू विशेष सतर्कता अपनाउनुपर्ने हो, सोको जानकारी प्राप्त हुन्छ। त्रुटि विश्लेषण र भाषा सिकाइ कार्य दुबै एक अर्कोमा अन्योन्याश्रित हुने भएकाले सिकारुले गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययनले उनीहरूको सिकाइ प्रक्रिया तथा विधिको उपयुक्ततासम्बन्धी जानकारी तथा पृष्ठपोषणको काम समेत गर्ने प्रबलता देखिन्छ।

समग्रमा भन्नुपर्दा त्रुटि विश्लेषण प्रायोगिक भाषा विज्ञानबाट स्वतन्त्र रूपमा विकसित विधाका रूपमा चिनिन्छ। यसको अध्ययन प्रायोगिक विधिअनुसार हुने हुँदा यसबाट स्थापित सिद्धान्तले भाषा सिकाइ गर्दा सहज, स्वभाविक र उद्देश्य प्राप्तिका लागि गरेको प्रयास वा प्रगति हो भन्ने देखिन्छ। भाषा सिकाइ गर्दा सिकारुले गर्ने त्रुटि पनि सिकाइको अभिन्न अङ्ग नै हो। जसका माध्यमबाट त्रुटिको पहिचान गरी निरन्तरताको अभ्यासबाट त्यस्ता कमजोरी न्यूनीकरण गर्न सकिन्छ। सिकारुले सिकने लक्ष्य भाषा र सिकारुको मातृभाषा वा स्रोत भाषाबीचको विकासशील अन्तरस्थितिलाई सङ्केत गर्ने हुनाले यस्ता अन्तरस्थितिलाई पनि त्रुटिका रूपमा हेर्ने गरेको पाइन्छ।

२.२.२ त्रुटि विश्लेषणको महत्त्व

त्रुटि विश्लेषण भाषाशिक्षण सिकाइका सन्दर्भ प्रभावकारी पद मानिन्छ। यसले भाषा सिकाइका तहहरूको पहिचान गर्न, भाषा विषयक खास, खास रोगहरू पत्ता लगाउन, शिक्षण विधि, शिक्षण कार्यकलाप र शिक्षण सामग्रीको उपयोग गरेर शिक्षण सिकाइ प्रभावकारी बनाउँछ। त्रुटिले सिकाइको प्रकृतिलाई बुझ्न तथा शिक्षकलाई विद्यार्थीको भाषिक त्रुटि पत्ता लगाउन र विद्यार्थीलाई आफ्नो भाषिक क्षमता आकलन गर्न समेत सहयोग पुऱ्याउने हुन्छ। यसको महत्त्व उच्च रहेको मानिन्छ।

त्रुटिविश्लेषणले कस्ता शिक्षण विधि, शिक्षण कार्यकलाप तथा सामग्रीको प्रयोग भन्ने थाहा पाउन र सिकारुबाट भएका त्रुटिहरूको पहिचान गरी सहजता अपनाउनुका साथै मातृभाषासँग नमिल्ने दोस्रो भाषाका विशेषताहरू पहिचान गर्न र मनोभाषा विज्ञानका सिद्धान्तको परीक्षण गर्न त्रुटि विश्लेषण उपयोगी हुने गर्दछ (लामिछाने, २०६९ : १२)।

त्रुटि विश्लेषणले विद्यार्थीको रुचि एवं स्वर र समयको माग बमोजिमको शिक्षण विधि निर्माण गर्न, शिक्षण सामग्री निर्माण गर्न, पाठ्यक्रमको तयारी पाठ्यसामग्री निर्माण गर्न मद्दत गर्नुका साथै उपयुक्त किसिमले भाषा शिक्षण गर्न पनि सहयोग पुऱ्याउँछ।

२.२.३ त्रुटिको वर्गीकरण

भाषा सिकाइमा त्रुटिको महत्वपूर्ण भूमिका रहेको हुन्छ भन्ने कुरालाई स्वीकार गरेपछि ती त्रुटिको निराकरण गरी निश्चित विन्दुमा पुग्नका लागि त्रुटिको प्रवृत्ति तथा त्यसको प्रकारका बारेमा जानकारी प्राप्त गर्नु जरुरी हुन्छ । विकासशीलता भाषाकोटी, स्रोत, गम्भीरता, व्यापकता, स्वरूप औचित्य/अनौचित्यपूर्ण गरी त्रुटिको वर्गीकरण गर्न सकिन्छ । जसमध्ये एस.पी.ट. कर्डरले गरेको त्रुटिको वर्गीकरण निम्नानुसार गरिएको छ ।

२.२.४ विकासशीलताका आधारमा

विकासशीलताका आधारमा अव्यवस्थित व्यवस्थित र उत्तरवस्थित त्रुटि गरी तीन प्रकारका छन् जुन निम्नानुसार छन् :

२.२.४.१ अव्यवस्थित त्रुटि

त्रुटिको प्रकृति हेरी वर्गीकरण गरिएको अव्यवस्थित त्रुटिलाई प्रारम्भिक त्रुटिका रूपमा लिइएको छ । दोस्रो भाषा सिकाइमा सिकारुले गर्ने त्रुटि प्रारम्भिक हो । यस किमिसका त्रुटि सुरु सुरुमा मात्र हुने गर्छन् । यस्ता किसिमका त्रुटि अनियमित हुन्छन् । यिनको कुनै निश्चित हुँदैन । यस किसिमका त्रुटि कतै शुद्ध र कतै अशुद्ध रूपमा प्रयोग हुने गर्दछन् ।

२.२.४.२ व्यवस्थित त्रुटि

लक्ष्य भाषाको प्रयोगमा सचेतता अपनाउँदा अपनाउँदै पनि त्रुटि हुने वर्गका त्रुटिहरू यस समूहमा पर्दछन् । यस्तो त्रुटि कुनै एक सिकारुले मात्र नगरेर सामूहिक रूपमा बारम्बार गर्ने हुन्छन् । व्यवस्थित त्रुटिहरू, अनुमेय हुँदै क्रमशः कम हुँदै जाने हुन्छन् । यस्ता त्रुटिहरूले अन्तरभाषिक व्यवस्थालाई सङ्केत गर्दछ ।

२.२.४.३ उत्तरव्यवस्थित त्रुटि

उत्तरव्यवस्थित त्रुटिलाई असावधानीगत त्रुटिका रूपमा पनि हेरिन्छ । सिकारुले होशियारीपूर्वक भाषाको प्रयोग गरेको अवस्थामा यस प्रकारको त्रुटिहरू हुँदैनन् । भाषा सिकाइका दृष्टिले स्तरीकृत अवस्थाका रूपमा यसलाई लिइन्छ ।

२.२.५ स्रोतका आधारमा

सिकारुले गर्ने भाषिक स्रोत कुन हो सो स्रोतका आधारमा यसको वर्गीकरण गर्न सकिन्छ । यस भित्र भाषान्तरिक र अन्तरभाषिक त्रुटि पर्दछन् ।

२.२.५.१ भाषान्तरिक त्रुटि

भाषान्तरिक त्रुटि भनेको स्रोत भाषाको प्रयोगलाई अति सामान्यीकरण गरेपछि देखिने त्रुटि हो । यस्ता त्रुटि सादृश्यविधानसँग सम्बन्धित रहेको हुन्छ ।

२.२.५.२ अन्तरभाषिक त्रुटि

यो दुई भाषाका बीच देखिने त्रुटि हो । स्रोत भाषाका संरचनाहरूबाट प्रभावित भएर लक्ष्य भाषामा देखिने त्रुटि अन्तरभाषिक हो ।

२.२.६ गम्भीरताका आधारमा

यस किसिमका त्रुटिलाई अर्धबाधक र अर्थ अबाधक गरी वर्गीकरण गरिन्छ ।

२.२.६.१ अर्थ अबाधक

अर्थको गम्भीरताका आधारमा त्रुटिलाई दुई किसिमले वर्गीकरण गरिन्छ । अबाधकताको अर्थ प्रवाहित हुने क्रममा देखिने जुन भाषिक सम्प्रेषणमा बाधक हुँदैन भने त्यो अबाधक वा अघातक हो ।

२.२.६.२ अर्थबाधक

अर्थमा अवरोध उत्पन्न गराउने त्रुटि अर्थघातक वा अर्थबाधक हुन् । अर्थ सम्प्रेषणमा अवरोध सिर्जना गराउने रूपलाई अर्थबाधक मानिन्छन् ।

२.२.७ व्यापकताका आधारमा

त्रुटिको सम्बन्ध कुनै वाक्य वा वाक्यको कुनै अंशसँग रहेका आधारमा अंशगत र समग्रगत गरी वर्गीकरण गर्न सकिन्छ ।

२.२.७.१ अंशगत त्रुटि

अंशगत/शब्दगत त्रुटि भनेको वाक्यको कुनै अंशमा देखिने त्रुटि हो । यसलाई शब्दगत त्रुटि पनि भनिन्छ । यस किसिमका त्रुटिहरू अर्थअघात हुने हुन्छन् ।

२.२.७.२ समग्रगत त्रुटि

समग्रगत त्रुटि भनेको कुनै एक वा सोभन्दा बढी वाक्यसँग सम्बन्धित भएर आउनु हो ।

२.२.८ स्वरूपगत आधारमा

त्रुटिको स्वरूपका आधारमा पनि वर्गीकरण गरिएको पाइन्छ । यसलाई लोप, थपोट र विपर्यायका आधारमा हेर्न सकिन्छ ।

२.२.८.१ लोपगत त्रुटि

वक्ताका बोलीमा कुनै अंश लोप भएको देखिन्छ भने त्यस्तो त्रुटि लोपगत हो ।

२.२.८.२ थपोटगत त्रुटि

वक्ताका बोलीमा कुनै अंश थपिएर आउँदाको स्थितिको प्रयोग थपवोटगत त्रुटि हो ।

२.२.८.३ विपर्यायगत त्रुटि

क्रममा परिवर्तन भएर देखिने त्रुटि विपर्यायगत हो । यसमा उल्टोपाल्टो स्थिति पनि देखिन्छ ।

२.२.९ औचित्य/अनौचित्य

कुनै त्रुटि व्याकरणिक र कुनै त्रुटि सान्दर्भिक हुने हुन्छ । यदि व्याकरणिक र सन्दर्भगत दुबै दृष्टिले उपयुक्त छैन भने त्यसलाई औचित्यमूलक मानिन्छ भने यहाँ प्रयुक्त वाक्यमा भेद्य र भेदकको बीचको सम्बन्ध र कर्ता र क्रियाका बीचमा सङ्गति नदेखिनु औचित्यपूर्ण त्रुटि भनिन्छ ।

२.२.१० त्रुटि विश्लेषण पद्धति

भाषा शिक्षण सिकाइका सन्दर्भमा विद्यार्थीले के कस्ता त्रुटिहरू गर्छ, सो कुराको निर्याल गरी शिक्षण सिकाइ प्रक्रियालाई व्यवस्थित ढङ्गले अगाडि बढाउनु श्रेयशकर हुन्छ । बहुभाषिक समाजबाट आएका शिक्षार्थीलाई पहिलो भाषाको भाषिक अनुभवले स्वभाविक रूपमा प्रभाव पार्दछ । त्यस्तो स्थितिमा त्रुटिको पहिचान गर्दा शिक्षार्थीको लिखित वा मौखिक अभिव्यक्तिको अध्ययन गरी उसमा देखिएका त्रुटिलाई सूचिवद्ध गरी तिनीहरूले लक्ष्य भाषामा कस्तो प्रभाव पार्दछ वा परिरहेको छ र तिनीहरू व्यवस्थित तथा अव्यवस्थित कुन प्रकारका हुन सको ख्याल गरेर मात्र निराकरणतर्फ ध्यान दिनुपर्छ । त्रुटि विश्लेषण मुख्य गरी दुई पद्धतिका छन् ।

२.२.१०.१ पूर्वनिर्धारित पद्धति

भाषा सिकाइको सन्दर्भमा विद्यार्थीको स्तर कहाँ पुगेको छ सो बुझ्न शिक्षकद्वारा उनीहरूमा पाइने त्रुटिहरूको पूर्व कल्पना गरी सो बमोजिम मूल्याङ्कन र विश्लेषण गर्नु पूर्वनिर्धारित पद्धतिको अभिप्राय हो ।

२.२.१०.२ पश्चनिर्धारित पद्धति

कुनै खास अवधिसम्म शिक्षकले कुनै निर्दिष्ट पाठ्यांशको शिक्षण गरेपछि विद्यार्थीलाई उपलब्ध गराइएको प्रश्नका आधारमा कुनै खास अभिव्यक्तिको अपेक्षा गरिन्छ । त्यसपछि विद्यार्थीको लिखित वा मौखिक अभिव्यक्ति प्राप्त भएपछि वा उनीहरूले कति प्रगति हासिल गरे सोको अंकन गर्न सकिने त्रुटि पच निर्धारित पद्धति हुन् ।

२.२.११ त्रुटि विश्लेषण प्रक्रिया

त्रुटि विश्लेषणका लागि यादवप्रकाश लामिछानेले निम्न बमोजिमका चरणहरूले उल्लेख गरेका छन् ।

२.२.११.१ त्रुटिको पहिचान

त्रुटिको अध्ययन तथा विश्लेषणको लागि सबैभन्दा पहिला त्रुटि पहिचान गर्नुपर्दछ । त्रुटि कुन प्रकृतिको र कुन स्रोतको हो भनेर पहिचान गर्नुपर्दछ । त्रुटि पहिचान गर्नका लागि लिखित र मौखिक जुनसुकै अभिव्यक्ति पनि लिन सकिन्छ । त्रुटिहरू पहिचान गरेपछि ती त्रुटिहरूलाई सूचीबद्ध गरी तिनले लक्ष्य भाषामा कस्तो प्रभाव पार्दछन्, त्रुटि कुन प्रकारको हो आदिको ख्याल गरेर मात्र निराकरणलाई ध्यान दिनुपर्दछ । त्रुटि पहिचान नगरी भाषिक कमजोरी निर्मूल पार्न नसकिने हुँदा त्रुटि पहिचान गर्न अनिवार्य नै हुन्छ ।

२.२.११.२ त्रुटिको वर्गीकरण

सिकारुका अभिव्यक्तिमा देखिएका त्रुटिको पहिचानपश्चात् उक्त त्रुटिहरूलाई विभिन्न वर्ग उपसर्गमा वर्गीकरण गरिन्छ ।

२.२.११.३ त्रुटिको वर्णन व्याख्या

त्रुटि कस्तो किसिमको हो, सोको वर्गीकरण पश्चात् वर्णन व्याख्याको कार्य सम्पन्न गरिन्छ । त्रुटिका प्रकृतिका अतिरिक्त त्रुटिका कारण, त्रुटिका आधारको खोजी गर्नुपर्दछ ।

२.२.११.४ त्रुटिको निराकरण

सिकारुका आम व्यक्तिबाट प्राप्त हुने त्रुटिको निराकरण गर्न स्रोतको पहिचान गर्ने शुद्ध रूपसँग भिडाउने, त्रुटिका कारणको व्याख्या गर्ने, नियमसँग प्रयोगपक्ष मिलाउने तथा निरन्तर रूपमा अभ्यासमा जोड दिनु पर्दछ ।

२.३ निष्कर्ष

सिकारुले भाषा सिकाइको क्रममा गर्ने त्रुटिहरूको व्याख्या विश्लेषणको प्रक्रिया नै त्रुटि विश्लेषण हो । भाषा सिकाइका क्रममा विभिन्न किसिमका त्रुटिहरू हुने गर्दछन् । पहिलो भाषा बोलिरहेको व्यक्तिले दोस्रो भाषा सिक्दा कुनै न कुनै रूपमा त्रुटिहरू गरिरहेको हुन्छ जति जति अभ्यास गयो त्यति नै त्रुटि कम हुँदै जान्छ । भाषा सिकाइका कठिनाइहरू पहिचान गर्न शिक्षण विधि शिक्षण कार्यकलाप तथा सामग्री कसरी प्रयोग गर्ने थाहा पाउन मनोभाषा विज्ञानका सिद्धान्तको परीक्षण गर्न, त्रुटि विश्लेषण अति नै उपयोगी मानिन्छ ।

अध्याय तीन

अध्ययन विधि र प्रक्रिया

३.१ अध्ययन विधि

प्रस्तुत शोधकार्यका लागि निम्नानुसार विधिको प्रयोग गरिएको छ ।

३.१.१ जनसङ्ख्याको पहिचान

प्रस्तुत शोधकार्यका लागि दार्चुला जिल्लाका कक्षा ५ मा अध्ययनरत १०० जना विद्यार्थीहरूलाई नमुनाका रूपमा लिइएको छ ।

३.१.२ नमुना छनोट

प्रस्तुत शोधकार्यलाई व्यवस्थित र भरपर्दो बनाउनका लागि नमुना छनोटलाई प्रयोगमा ल्याएको छ । नमुना छनोट गर्दा समयको परिधि, भौगोलिक विषयमा, आर्थिक कठिनाइ आदि कारणले गर्दा दार्चुला जिल्लाका कक्षा पाँचमा अध्ययन गर्ने सम्पूर्ण विद्यार्थीहरू समेट्न नसकिने भएकाले यस अध्ययनमा ५ वटा सामुदायिक विद्यालयका र ५ वटा संस्थागत विद्यालयबाट १०/१० जना विद्यार्थी गरी जम्मा १०० जना विद्यार्थीहरूलाई नमुनाका रूपमा छनोट गरिएको छ ।

३.१.३ तथ्याङ्क सङ्कलनका स्रोतहरू

प्रस्तुत शोधकार्यका लागि तथ्याङ्क सङ्कलनका स्रोतहरूलाई निम्नानुसार देखाउन सकिन्छ :

(क) प्राथमिक स्रोत

प्रस्तुत शोधकार्य दार्चुला जिल्लाका कक्षा पाँचमा अध्ययनरत दार्चुलेली भाषी विद्यार्थीहरूले स्तरीय नेपाली उच्चारणमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययनमा केन्द्रित भएकाले प्राथमिक सामग्रीका रूपमा क्षेत्रीय अध्ययन विधिको प्रयोग गरी शब्द प्रयोग उच्चारण, वाक्यात्मक उच्चारण र तिनको अवलोकन प्राथमिक स्रोतका रूपमा प्राथमिक सामग्रीको सङ्कलन गरिएको छन् । उच्चारणका लागि छनोट गरिएका क्षेत्र र सङ्ख्याका आधारमा प्रश्नावली निर्माण गरिएको छ जसमा चन्द्रविन्दु र शिरविन्दु भएका आठवटा शब्दहरू हलन्त

र अजन्त भएका आठ शब्दहरू 'ब' र 'व' भएका आठवटा शब्दहरू 'क्ष' र 'छ' भएका छ वटा शब्दहरू य र ए भएका आठ शब्दहरू 'अ' र 'आ' भएका सात शब्दहरू 'श', 'ष' 'स' भएका सात वटा शब्दहरू 'ट' र 'त' भएका सातवटा शब्दहरू प्राणत्वसम्बन्धी सातवटा शब्दहरू ह वर्ण भएका पाँचवटा शब्दहरू र कक्षा ५ को नेपाली पाठ्यपुस्तकबाट 'पुस्तकालय' भन्ने निबन्धबाट दुई अनुच्छेद लिएर प्रश्नावली निर्माण गरिएको छ र विद्यार्थीहरूलाई पालैपालो शब्द उच्चारण र सस्वरवाचन गर्न लगाइएको छ र त्यसलाई टेप रेकर्ड (मोबाइल) मा गरिएको छ र १० वटा विद्यालयबाट सामग्री सङ्कलन गरेको चिठ्ठी समेत बनाइएको छ र यसरी प्राथमिक सामग्री सङ्कलन गरिएको छ ।

(ख) द्वितीयक स्रोत

प्रस्तुत अध्ययनका लागि द्वितीयक स्रोतलाई पनि अवलम्बन गरिएको छ । यस क्रममा उच्चारणमा हुने त्रुटिसँग सम्बन्धित पुस्तक, शोधपत्र, पत्रपत्रिका अध्ययन प्रतिवेदन र शोध निर्देशिका र विशेषज्ञका राय सुझावलाई द्वितीय स्रोतका रूपमा लिइएको छ ।

३.१.४ सामग्री निर्माण र मानकीकरण

प्रस्तुत अध्ययनका लागि सामग्री सङ्कलन गर्न १० वटा विद्यालयबाट छानिएका १०० जना विद्यार्थीहरूलाई शब्द र वाक्य उच्चारण गर्न लगाइने छ । शब्दोच्चारणका लागि ६० वटा शब्द र केही वाक्यहरूलाई पालैपालो उच्चारण गर्न लगाइने छ । अध्ययनमा थप जानकारी प्राप्त गर्नका लागि एक अनुच्छेद पढ्न लगाई कुन शब्दोच्चारणमा अशुद्ध गल्छन् कापीमा टिपिने छ र टिपिएका र रेकर्ड गरिएका सामग्रीलाई मानकीकरण गरी कस्ता त्रुटि भएका छन् विश्लेषण गरिएको छ ।

३.१.५ तथ्याङ्कको व्याख्या विश्लेषण

प्रस्तुत अध्ययनका क्रममा सामग्रीहरूको सङ्कलन गरी विद्यार्थीहरूको भाषेत्तर कार्यकलाप र टेप खोलेर उच्चारणगत त्रुटिको श्रवण गरी तथ्याङ्कको व्याख्या विश्लेषण गरिएको छ । दार्चुलेली भाषी विद्यार्थीहरूले गरेका त्रुटिहरूलाई स्तरीय नेपाली भाषासँग तुलना गरी तालिकीकरण गरिएको छ । विद्यार्थीहरूलाई उच्चारण गर्न लगाइएका शब्दहरूको दार्चुलेली भाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको उच्चारण गर्दा के कस्ता त्रुटिहरू

गरेका छन तिनको टिपोट गरिएको छ र ती त्रुटिहरूलाई तालिकीकरण गरिएको छ र ती त्रुटिहरू पत्ता लगाई निराकरणका लागि सुझाव समेत प्रस्तुत गरिएको छ र विद्यार्थीहरूले गरेका गल्तीलाई पहिचान गर्न चन्द्रविन्दु र शिरविन्दु शब्दसम्बन्धी उच्चारण, हलन्त र अजन्त शब्दसम्बन्धी उच्चारण 'ब' र 'व' शब्दसम्बन्धी उच्चारण 'छ' र 'क्ष' शब्दसम्बन्धी उच्चारण 'य' र 'ए' शब्दसम्बन्धी उच्चारण 'अ' र 'आ' शब्दसम्बन्धी उच्चारण 'श', 'ष' र 'स' शब्दसम्बन्धी उच्चारण प्राणत्व शब्दसम्बन्धी उच्चारण 'ह' वर्णको उच्चारणमा हुने त्रुटिका शब्दहरू जस्ता क्षेत्र र सङ्ख्या निर्धारण गरी प्रश्नावली निर्धारण गरिएको छ । जसमा १०० जना विद्यार्थीहरूलाई पालैपालो शब्द उच्चारण गर्न लगाइयो र विद्यार्थीले गरेका गल्ती कापीमा टिपोट गरिएको छ र त्यसैका आधारमा विद्यार्थीहरूले गरिएको शुद्ध उच्चारण र त्रुटिपूर्ण उच्चारण भएका शब्दहरू राखेर तालिकीकरण गरिएको छ र शुद्ध उच्चारण गर्ने विद्यार्थी सङ्ख्या र त्रुटिपूर्ण उच्चारण गर्ने विद्यार्थी सङ्ख्यालाई प्रतिशतमा समेत देखाइएको छ र कुन शब्दलाई कतिले शुद्ध र कतिले अशुद्ध उच्चारण गरे र सबैभन्दा बढी कुन शब्दमा त्रुटि गरेको छ र कुन शब्दमा सबैभन्दा कम त्रुटि गरेका छन् त्यसको व्याख्या विश्लेषण गरिएको छ ।

अध्याय चार

उच्चारणगत त्रुटिहरूको पहिचान र व्याख्या विश्लेषण

मानवीय उच्चारण प्रक्रियालाई श्रवण शक्तिबाट छुट्टाउनसकिन्छ । पहिलो भाषा उच्चारण गरिराखेको व्यक्तिलाई दोस्रो भाषा उच्चारण गर्दा पहिलो भाषाका शब्दहरूको उच्चारण र दोस्रो भाषाका उच्चारणका शब्दहरूमा फरक अवश्य नै पर्छ । दार्चुलेली भाषी विद्यार्थीले पनि नेपाली भाषाको उच्चारणमा कुनै न कुनै रूपमा त्रुटि गरेको पाइयो । त्यस किसिमको त्रुटिलाई स्वाभाविक मानिन्छ । यही दार्चुलेली भाषी विद्यार्थीहरूलाई आधार बनाएर नेपाली भाषाको उच्चारणमा उनीहरूले गर्ने त्रुटिका सम्भाव्य क्षेत्रहरू छनोट गरी उच्चारण गर्न लगाइएको थियो । उच्चारणगत क्षेत्रका शब्दहरूलाई उच्चारण गर्न लगाई त्रुटि भएका शब्द र नभएका क्षेत्रलाई व्याख्या विश्लेषण गरिएको छ । कुनै कुनै विद्यार्थीहरूलाई सोही कक्षाको एउटा पाठबाट दुई अनुच्छेद पढ्न ल गाई त्यसबाट पनि त्रुटि पत्ता लगाइएको छ । उच्चारणका लागि छनोट गरिएका क्षेत्र र सङ्ख्या निम्नानुसार छन् ।:

१. चन्द्रविन्दु र शिरविन्दु भएका शब्द
२. हलन्त र अजन्त भएका शब्द
३. 'ब' र 'व' उच्चारण भएका शब्द
४. 'छ' र 'क्ष' उच्चारण भएका शब्द
५. 'य' र 'ए' उच्चारण भएका शब्द
६. 'अ' र 'आ' उच्चारण भएका शब्द
७. 'श/स' र 'ष' उच्चारण भएका शब्द
८. प्राणत्व उच्चारण भएका शब्दहरू
९. 'ह' वर्णको उच्चारणमा हुने त्रुटि

४.१ चन्द्रविन्दु र शिरविन्दु सम्बन्धी उच्चारण

चन्द्रविन्दु र शिरविन्दु उच्चारण गराउँदा आएको प्रतिक्रियालाई निम्न तालिकामा देखाइएको छ :

तालिका ४.१

चन्द्रविन्दु र शिरविन्दुमा भएको उच्चारणगत त्रुटि

शब्दहरू	त्रुटि विद्यार्थी	गर्ने प्रतिशत	शुद्ध उच्चारण गर्ने सङ्ख्या	विद्यार्थी प्रतिशत	उच्चारित शब्द
काँध	७२	७२	२८	२८	काँधा
चाँडै	८५	८५	१५	१५	चाँड
आँप	६५	६५	३५	३५	आप
वंश	९२	९२	८	८	बस
शंका	८५	८५	१५	१५	शाखा
प्रशंसा	८२	८२	१८	१८	प्रशास
संस्था	७५	७५	२५	२५	संअस्था
गाउँ	४५	४५	५५	५५	गाउँ

माथिको तालिकालाई हेर्दा दार्चुलेली भाषी विद्यार्थीहरूले चन्द्रविन्दु र शिरविन्दु शब्द सम्बन्धी उच्चारणमा धेरै नै त्रुटि गरेको पाइयो । जसमा काँध शब्दलाई ७२% विद्यार्थीहरूले काँधा उच्चारण गरेको पाइयो भने २८ प्रतिशत विद्यार्थीले भने शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै चाँडै शब्दलाई ८५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले चाँड उच्चारण गरेको पाइयो भने १५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै आँप शब्दलाई ६५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले आप उच्चारण गरेको पाइयो भने ३५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले भने शुद्ध

उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै वंश शब्दलाई ९२ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले बस उच्चारण गरेको पाइयो भने शुद्ध उच्चारण गर्ने विद्यार्थी सङ्ख्या ८ र प्रतिशत पनि ८ रहेको पाइयो । त्यस्तै शंका शब्दलाई ८५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले शाखा उच्चारण गरेको पाइयो भने १५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले मात्र शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै प्रशंसा शब्दलाई ८२ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले प्रशास उच्चारण गरेको पाइयो भने १८ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले भने शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै संस्था शब्दलाई ७५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले संअस्था उच्चारण गरेको पाइयो भने २५ प्रतिशत विद्यार्थीले शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै गाउँ शब्दलाई ४५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले गाउ उच्चारण गरेको पाइयो भने ५५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले भने शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो ।

शिरविन्दु र चन्द्रविन्दु शब्दसम्बन्धी उच्चारणमा सबैभन्दा बढी त्रुटि वंश शब्दमा गरेको पाइयो । जसमा ९२ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले त्रुटि गरेका छन् । चाँडै र शंका शब्दलाई ८५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले त्रुटि गरेका छन् भने सबैभन्दा कम त्रुटि गाउँ शब्दमा गरेका छन् जसमा ४५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले मात्र त्रुटि गरेका छन् । त्यस्तो किसिमको त्रुटि हुनुमा नियम प्रति असचेतना, भ्रन्कट मान्नु अर्थमा भिन्नता आउँछ भन्ने ज्ञान नहुनु आदि कारणहरू हुन सक्छन् ।

४.२ हलन्त र अजन्त सम्बन्धी उच्चारण

हलन्त र अजन्त शब्दसम्बन्धी उच्चारणमा भएको त्रुटिलाई त्रुटि उच्चारण गर्ने विद्यार्थी सङ्ख्या र शुद्ध उच्चारण गर्ने विद्यार्थी सङ्ख्यालाई निम्न तालिकामा उल्लेख गरेको छ :

तालिका ४.२

हलन्त र अजन्त शब्दसम्बन्धी उच्चारणमा भएको त्रुटि

शब्दहरू	त्रुटि गर्ने विद्यार्थी	प्रतिशत	शुद्ध उच्चारण गर्ने विद्यार्थी सङ्ख्या	प्रतिशत	उच्चारित शब्द
पढ्न	८५	८५	१५	१५	परन
नगद	६५	६५	३५	३५	नागद्
स्याल	५५	५५	४५	४५	सयाल
भगवान्	९०	९०	१०	१०	भावान
श्रीमान	४५	४५	५५	५५	सिरमान
विहान	६२	६२	३८	३८	बिहाना
काट्दा	६०	६०	४०	४०	कारदा
शुभ	१०	१०	९०	९०	शुभ

माथिको तालिकालाई हेर्दा के प्रस्ट हुन्छ भने दार्चुलेली भाषी विद्यार्थीहरूले हलन्त र अजन्त शब्दसम्बन्धी उच्चारणमा पनि प्रशस्तै त्रुटि गरेको पाइयो । जसमा पढ्न शब्दलाई ८५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले परन उच्चारण गरेको पाइयो भने १५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले मात्र शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै नगद् शब्दलाई ६५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले नागद् उच्चारण गरेको पाइयो भने ३५ प्रतिशत विद्यार्थीहरू भने शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै स्याल शब्दलाई ५५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले सयाल उच्चारण गरेको पाइयो भने ४५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै भगवान् शब्दलाई ९० प्रतिशत विद्यार्थीहरूले भावान उच्चारण गरेको पाइयो भने १० प्रतिशत विद्यार्थीहरूले मात्र शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै श्रीमान शब्दलाई ४५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले सिरमान उच्चारण गरेको पाइयो भने ५५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले श्रीमान शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै विहान शब्दलाई ६२ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले अशुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो । बिहानलाई बिहाना भनेको पाइयो भने ३८ प्रतिशत विद्यार्थीले भने बिहान शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै काट्दा शब्दलाई ६० प्रतिशत विद्यार्थीहरूले कारदा उच्चारण गरेको

पाइयो भने ४० प्रतिशत विद्यार्थीले काट्दा शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै शुभ शब्दलाई १० प्रतिशतले मात्र त्रुटि गरेका छन भने ९० प्रतिशत विद्यार्थीहरूले शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो ।

हलन्त र अजन्त शब्दसम्बन्धी विश्लेषणलाई हेर्दा दार्चुलेली भाषी विद्यार्थीहरूले सबैभन्दा बढी त्रुटि भगवान् शब्दमा गरेको पाइयो जसमा ९० प्रतिशत विद्यार्थीहरूले भगवान् शब्दलाई भावान् उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै ८५ प्रतिशत विद्यार्थी पढ्न शब्दलाई परन उच्चारण गरेको पाइयो भने सबैभन्दा कम त्रुटि शुभ शब्दमा गरेको पाइयो जसमा ९० प्रतिशत विद्यार्थीहरूले शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो । यस्तो किसिमको त्रुटि हुनुमा नियमको जानकारी नहुनु हलन्त र अजन्तसम्बन्धी प्रयोगमा अचेतना हुनु अर्थमा फरकपन आउँछ भन्ने ज्ञान नहुनु नै हो भन्न सकिन्छ ।

४.३ 'ब' र 'व' सम्बन्धी उच्चारण

'ब' र 'व' शब्दसम्बन्धी उच्चारणमा भएको त्रुटिलाई त्रुटि उच्चारण गर्ने विद्यार्थी सङ्ख्या र शुद्ध उच्चारण गर्ने विद्यार्थी सङ्ख्यालाई निम्न तालिकामा उल्लेख गरिएको छ :

तालिका ४.३

'ब' र 'व' सम्बन्धी उच्चारण

शब्दहरू	त्रुटि गर्ने विद्यार्थी	प्रतिशत	शुद्ध उच्चारण गर्ने विद्यार्थी सङ्ख्या	प्रतिशत	उच्चारित शब्द
वकिल	९०	९०	१०	१०	बकिल
दिवा	६५	६५	३५	३५	दिबा
विच्छी	६०	६०	४०	४०	बिच्छा
वाली	९२	९२	८	८	बाली
मेवा	२५	२५	७५	७५	मेबा
बाधा	३५	३५	६५	६५	बादा
बलियो	८	८	९२	९२	बलियो

माथिको तालिकालाई हेर्दा के प्रस्ट हुन्छ भने दार्चुलेली भाषी विद्यार्थीहरूले व र ब शब्दसम्बन्धी उच्चारणमा पनि त्रुटि गरेको पाइयो । जसमा व उच्चारण गर्ने ठाउँमा व र ब उच्चारण गर्ने ठाउँमा ब उच्चारण गरेको पाइयो । जसमा वकिल शब्दलाई ९० प्रतिशत विद्यार्थीहरूले बकिल उच्चारण गरेको पाइयो भने १० प्रतिशत विद्यार्थीले वकिल शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै दिवा शब्दलाई ६५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले दिवा उच्चारण गरेको पाइयो भने ३५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले दिवा शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै बिच्छी शब्दलाई ६० प्रतिशत विद्यार्थीहरूले बिच्छा उच्चारण गरेको पाइयो भने ४० विद्यार्थीहरूले विच्छी शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै बाली शब्दलाई ९२ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले बाली उच्चारण गरेको पाइयो भने ८ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले बाली शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै मेवा शब्दलाई २५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले मेबा उच्चारण गरेको पाइयो भने ७५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले मेवा शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै बाधा शब्दलाई ३५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले बाढा उच्चारण गरेको पाइयो भने ६५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले बाधा शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै बलियो शब्दलाई ८ प्रतिशत विद्यार्थीले मात्र अशुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो भने ९२ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले बलियो शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो ।

‘ब’ र ‘व’ शब्दसम्बन्धी उच्चारणमा दार्चुलेली भाषी विद्यार्थीहरूले सबैभन्दा बढी त्रुटि वाली शब्दमा गरेको पाइयो । जसमा ९२ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले वाली शब्दलाई बाली उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै वकिल शब्दलाई ९० प्रतिशत विद्यार्थीहरूले बकिल उच्चारण गरेको पाइयो भने सबैभन्दा कम त्रुटि बलियो शब्दमा गरेका छन् जसमा ८ प्रतिशतले मात्र त्रुष्टि गरेको पाइयो । त्यस्तो किसिमको त्रुटि हुनुमा नेपाली शब्दहरू उच्चारणमा अभ्यास नहुनु हो भन्न सकिन्छ ।

४.४ ‘क्ष’ र ‘छ’ सम्बन्धी उच्चारण

‘क्ष’ र ‘छ’ सम्बन्धी उच्चारण गर्ने विद्यार्थी सङ्ख्यालाई त्रुटि गर्ने विद्यार्थी सङ्ख्या र शुद्ध उच्चारण गर्ने विद्यार्थी सङ्ख्यालाई निम्न तालिकामा उल्लेख गरिएको छ :

तालिका ४.४

‘क्ष’ र ‘छ’ सम्बन्धी उच्चारण

शब्दहरू	त्रुटि गर्ने विद्यार्थी	प्रतिशत	शुद्ध उच्चारण गर्ने विद्यार्थी सङ्ख्या	प्रतिशत	उच्चारित शब्द
क्षण	५५	५५	४५	४५	छयन
वृक्ष	९२	९२	८	८	वृछया
क्षमा	६५	६५	३५	३५	छमा/छेमा
क्षत्विक्षत	७५	७५	२५	२५	छेटविछेट
शिक्षक	२५	२५	७५	७५	शिक्षाक
छात्रा	२०	२०	८०	८०	छाय

माथिको तालिकालाई हेर्दा के प्रस्ट हुन्छ भने दार्चुलेली भाषी विद्यार्थीहरूले छ र क्ष शब्दसम्बन्धी उच्चरणमा पनि त्रुटि गरेको पाइयो । जसमा छ उच्चारण गर्ने ठाउँमा छ र क्ष उच्चारण गर्ने ठाउँमा छ उच्चारण गरेको पाइयो जसमा क्षण शब्दलाई ५५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले छयन उच्चारण गरेको पाइयो भने ४५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले क्षण शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै वृक्ष शब्दलाई ९२ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले व्यक्ष उच्चारण गरेको पाइयो भने बाँकी ८ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले वृक्ष शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै क्षमा शब्दलाई ६५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले अशुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो । कुनैले छमा कुनैले छेमा उच्चारण गरेको पाइयो भने ३५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले क्षमा शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै क्षत्विक्षत शब्दलाई ७५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले छेरविछेर अशुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो भने २५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले क्षत्विक्षत शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै शिक्षक शब्दलाई २५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले शिक्षक उच्चारण गरेको पाइयो भने ७५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै छात्रा शब्दलाई २० प्रतिशत

विद्यार्थीहरूले छाप उच्चारण गरेको पाइयो भने ८० प्रतिशत विद्यार्थीहरूले छात्रा शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो ।

‘छ’ र ‘क्ष’ शब्द सम्बन्धी उच्चारणमा दार्चुलेली भाषी विद्यार्थीहरूले सबैभन्दा बढी त्रुटि वृक्ष शब्दमा गरेको पाइयो जसमा ९२ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले वृक्ष शब्दलाई वृच्छया उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै ७५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले क्षतविक्षत शब्दलाई छेटविछेट उच्चारण गरेको पाइयो भने सबैभन्दा कम त्रुटि छात्रा शब्दमा गरेको पाइयो जसमा ८० प्रतिशत विद्यार्थीहरूले शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो । यस्तो किसिमको गल्ती हुनुमा शब्द उच्चारणमा अभ्यासको कमी हुनु भन्न सकिन्छ ।

४.५ ‘य’ र ‘ए’ सम्बन्धी उच्चारण

‘य’ र ‘ए’ शब्दसम्बन्धी उच्चारणमा भएको त्रुटिलाई त्रुटि गर्ने विद्यार्थी सङ्ख्या र शुद्ध उच्चारण गर्ने विद्यार्थी सङ्ख्यालाई निम्न तालिकामा उल्लेख गरिएको छ :

तालिका ४.५

‘य’ र ‘ए’ शब्दसम्बन्धी उच्चारणमा भएको त्रुटि

शब्दहरू	त्रुटि गर्ने विद्यार्थी	प्रतिशत	शुद्ध उच्चारण गर्ने विद्यार्थी सङ्ख्या	प्रतिशत	उच्चारित शब्द
आए	९२	९२	८	८	आय
भए	९०	९०	१०	१०	भय
यति	५५	५५	४५	४५	एति
एजेन्ट	८५	८५	१५	१५	यजेन्ट
एकसरे	४५	४५	५५	५५	यक्सरे
यज्ञ	३५	३५	६५	६५	एक्ष
भरिएको	१५	१५	८५	८५	भरियेका
एउटा	१०	१०	९०	९०	एउटा

माथिको तालिकालाई हेर्दा के प्रस्ट हुन्छ भने दार्चुलेली भाषी विद्यार्थीहरूले य ए शब्दसम्बन्धी उच्चारणमा पनि प्रशस्तै त्रुटि गरेको पाइयो जसमा ए को उच्चारण गर्ने ठाउँमा य को उच्चारण र य को उच्चारण गर्ने ठाउँमा ए को उच्चारण गरेको पाइयो । जसमा आए शब्दलाई ९२ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले आय उच्चारण गरेको पाइयो भने ढ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले मात्र आए शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै भए शब्दलाई ९० प्रतिशत विद्यार्थीहरूले भय उच्चारण गरेको पाइयो भने १० प्रतिशत विद्यार्थीहरूले भए शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै यति शब्दलाई ५५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले एति उच्चारण गरेको पाइयो भने ४५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले यति शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो त्यस्तै एजेन्ट शब्दलाई ८५ प्रतिशत विद्यार्थी विद्यार्थीहरूले यजेन्ट उच्चारण गरेको पाइयो भने १५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले एजेन्ट शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै एकसरे शब्दलाई ४५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले यकसरे उच्चारण गरेको पाइयो भने ५५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले एकसरे शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै यज्ञ शब्दलाई ३५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले उक्ष उच्चारण गरेको पाइयो भने ६५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले यज्ञ शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै भरिएको शब्दलाई १५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले भरिएको उच्चारण गरेको पाइयो भने ८५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले भरिएको शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै एउटा शब्दलाई १० प्रतिशत विद्यार्थीहरूले मात्र त्रुटि उच्चारण गरेको पाइयो भने ९० प्रतिशत विद्यार्थीहरूले एउटा शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो ।

य र ए शब्दसम्बन्धी उच्चारणमा दार्चुलेलीभाषी विद्यार्थीहरूले सबैभन्दा बढी त्रुटि आए शब्दमा गरेको पाइयो जसमा ९२ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले आए शब्दलाई आय उच्चारण गरेको पाइयो त्यस्तै ८५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले ९० प्रतिशत विद्यार्थीहरूले भए शब्दलाई भय उच्चारण गरेको पाइयो भने सबैभन्दा कम त्रुटि एउटा शब्दमा गरेको पाइयो जसमा ९० प्रतिशत विद्यार्थीहरूले एउटा शब्दलाई शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो । यस्तो त्रुटि हुनुमा नेपाली भाषामा शब्दहरूको बारेमा जानकारी कम हुनु मान्न सकिन्छ ।

४.६ 'अ' र 'आ' सम्बन्धी उच्चारण भएका शब्दहरू

'अ' र 'आ' शब्दसम्बन्धी उच्चारणमा भएको त्रुटिलाई त्रुटि गर्ने विद्यार्थी सङ्ख्या र शुद्ध उच्चारण गर्ने विद्यार्थी सङ्ख्यालाई निम्न तालिकामा उल्लेख गरिएको छ :

तालिका ४.६

‘अ’ र ‘आ’ शब्दसम्बन्धी उच्चारणमा भएको त्रुटि

शब्दहरू	त्रुटि गर्ने विद्यार्थी	प्रतिशत	शुद्ध उच्चारण गर्ने विद्यार्थी सङ्ख्या	प्रतिशत	उच्चारित शब्द
अमला	९०	९०	१०	१०	आउला
अचार	९२	९२	८	८	आचार
अनार	८८	८८	१२	१२	आनार
अमिलो	४५	४५	५५	५५	आमिलो
आजभोली	२५	२५	७५	७५	आजभोल
आखिर	२०	२०	८०	८०	अखिर
आइमाई	८	८	९२	९२	आइमाई

माथिको तालिकालाई हेर्दा के प्रस्ट हुन्छ भने दार्चुलेली भाषी विद्यार्थीहरूले ‘अ’ र ‘आ’ शब्दसम्बन्धी उच्चारणमा पनि प्रशस्तै त्रुटि गरेको पाइयो । जसमा ‘अ’ को उच्चारण गर्ने ठाउँमा ‘आ’ को उच्चारण आएको उच्चारण गर्ने ठाउँमा अ को उच्चारण गरेको पाइयो । जसमा अमला शब्दलाई ९० प्रतिशत विद्यार्थीहरूले आउला उच्चारण गरेको पाइयो भने १० प्रतिशत विद्यार्थीहरूले अमला शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै अचार शब्दलाई ९२ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले आचार उच्चारण गरेको पाइयो भने ८ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले अचार शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै अनार शब्दलाई ८८ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले आनार उच्चारण गरेको पाइयो भने १२ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले अनार शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै अमिलो शब्दलाई ४५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले अमिलो उच्चारण गरेको पाइयो भने ५५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले अमिलो शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै आजभोली शब्दलाई २५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले आजभोल उच्चारण गरेको पाइयो भने ७५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले आजभोली शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै आखिर शब्दलाई २० प्रतिशत विद्यार्थीहरूले अखिर उच्चारण गरेको पाइयो भने ८० प्रतिशत विद्यार्थीहरूले आखिर शुद्ध

उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै आइमाई शब्दलाई ८० प्रतिशत विद्यार्थीहरूले मात्र त्रुटिपूर्ण उच्चारण गरेको पाइयो भने ९२ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो ।

अ र आ शब्दसम्बन्धित उच्चारणमा दार्चुलेलीभाषी विद्यार्थीहरूले सबैभन्दा बढी त्रुटि अचार शब्दमा गरेको पाइयो । अचार शब्दलाई ९२ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले आचार उच्चारण गरेको पाइयो त्यस्तै अमला शब्दलाई ९० प्रतिशत विद्यार्थीले आउला उच्चारण गरेको पाइयो भने सबैभन्दा कम त्रुटि आइमाई शब्दमा गरेका छन् जसमा ९२ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो । यस्तो किसिमको त्रुटि हुनुमा मातृभाषाको प्रभाव कारण त्रुटि भएको मान्न सकिन्छ ।

४.७ 'श', 'ष', 'स' सम्बन्धी उच्चारण

'श', 'ष' र 'स' शब्दसम्बन्धी उच्चारण गर्ने विद्यार्थी सङ्ख्यालाई त्रुटि गर्ने विद्यार्थी सङ्ख्या र शुद्ध उच्चारण गर्ने विद्यार्थी सङ्ख्यालाई निम्न तालिकामा उल्लेख गरिएको छ :

तालिका ४.७

'श', 'ष' र 'स' शब्दसम्बन्धी उच्चारण

शब्दहरू	त्रुटि गर्ने विद्यार्थी	प्रतिशत	शुद्ध उच्चारण गर्ने विद्यार्थी सङ्ख्या	प्रतिशत	उच्चारित शब्द
सामान	२५	२५	७५	७५	समान
सहकोठा	२०	२०	८०	८०	सहकोठ
शोषण	१५	१५	८५	८५	सोसन
सहिद	१०	१०	१०	१०	साइद
शक्ति	१२	१२	८८	८८	शक्त
भाषिक	८	८	९२	९२	भासिक
औषधी	९२	९२	८	८	औषध

माथिको तालिकालाई हेर्दा दार्चुलेली भाषी विद्यार्थीहरूले 'श', 'ष' र 'स' शब्द सम्बन्धी उच्चारणमा पनि प्रशस्तै त्रुटि गरेको पाइयो । जसमा सामान शब्दलाई २५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले समान उच्चारण गरेको पाइयो भने ७५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले सामान शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै सहकोठा शब्दलाई २० प्रतिशत विद्यार्थीहरूले सहकोठ उच्चारण गरेको पाइयो भने ८० प्रतिशत विद्यार्थीहरूले शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै शोषण शब्दलाई १५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले सोसन उच्चारण गरेको पाइयो भने ८५ प्रतिशत विद्यार्थीहरू शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै सहिद शब्दलाई ९० प्रतिशत विद्यार्थीहरूले साइद उच्चारण गरेको पाइयो भने १० प्रतिशत विद्यार्थीहरूले मात्र सहिद शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै शक्ति शब्दलाई १२ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले शब्द उच्चारण गरेको पाइयो भने ८८ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै भाषिक शब्दलाई ८ प्रतिशतले त्रुटि विद्यार्थीहरूले भाषिक उच्चारण गरेको पाइयो भने ९२ प्रतिशतले भाषिक शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै औषधीशब्दलाई ९२ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले औषध उच्चारण गरेको पाइयो भने ८ प्रतिशतले शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो ।

'श', 'ष' र 'स' शब्दसम्बन्धी उच्चारणमा दार्चुलेली भाषी विद्यार्थीहरूले सबैभन्दा बढी त्रुटि औषधी शब्दमा गरेको पाइयो जसमा ९२ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले औषधी शब्दलाई औषध उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै सहिध शब्दलाई पनि ९० प्रतिशत विद्यार्थीहरूले सहिद उच्चारण गरेको पाइयो र सबैभन्दा कम त्रुटि भाषिक शब्दमा गरेका छन् । जसमा ८ प्रतिशत विद्यार्थीले मात्र त्रुटि गरेको पाइयो । यस्तो किसिमको त्रुटि हुनुमा नेपाली भाषामा लेख्य रूपमा 'श', 'ष' को प्रयोग हुने भए पनि कथ्य भाषामा तिनको प्रयोग खासै नहुने हुँदा यस्तो समस्या आएको मानिन्छ । दार्चुलेली भाषी विद्यार्थीहरूले 'श', 'ष' र 'स' को उच्चारण अरू भाषी विद्यार्थीहरू सरह गरेको पाइयो ।

४.८ 'ट' र 'त' सम्बन्धी उच्चारण

'ट' र 'त' शब्दसम्बन्धी उच्चारणमा भएको त्रुटिलाई त्रुटि गर्ने विद्यार्थी सङ्ख्या र शुद्ध उच्चारण गर्ने विद्यार्थी सङ्ख्यालाई निम्न तालिकामा उल्लेख गरिएको छ :

तालिका ४.८

‘ट’ र ‘त’ उच्चारणमा भएको त्रुटि

शब्दहरू	त्रुटि गर्ने विद्यार्थी	प्रतिशत	शुद्ध उच्चारण गर्ने विद्यार्थी सङ्ख्या	प्रतिशत	उच्चारित शब्द
मोतामोटी	९२	९२	८	८	मोतामोटी
गौडा	९०	९०	१०	१०	गोरा
दर	८५	८५	१५	१५	डर
दराज	६०	६०	४०	४०	डराज
ताप	३०	३०	७०	७०	टाप
तोरी	२५	२५	७५	७५	तारा
रात	२०	२०	८०	८०	राट

माथिको तालिकालाई हेर्दा के प्रस्ट हुन्छ भने दार्चुलेली भाषी विद्यार्थीहरूले ‘ट’ र ‘त’ को उच्चारणमा पनि प्रशस्तै त्रुटि गरेको पाइयो जसमा कुनै कुनै ठाउँमा ‘ट’ को उच्चारण गर्ने ठाउँमा ‘त’ र ‘ट’ उच्चारण गर्ने ठाउँमा ‘ट’ को उच्चारण गरेको पाइयो । जसमा ९२ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले मोतामोटी शब्दलाई मोतामोटी उच्चारण गरेको पाइयो भने ८ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै गौडा शब्दलाई ९० प्रतिशत विद्यार्थीहरूले अशुद्ध गोरा उच्चारण गरेको पाइयो भने १० प्रतिशत विद्यार्थीहरूले मात्र शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै दर शब्दलाई ८५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले डर उच्चारण गरेको पाइयो भने १५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले मात्र शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै दराज शब्दलाई ६० प्रतिशत विद्यार्थीहरूले डराज उच्चारण गरेको पाइयो भने ४० प्रतिशत विद्यार्थीहरूले शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो त्यस्तै ताप शब्दलाई ३० प्रतिशत विद्यार्थीहरूले अशुद्ध उच्चारण टाप गरेका छन् भने ७० प्रतिशत विद्यार्थीहरूले शुद्ध

उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै तोरी शब्दलाई २५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले तारा उच्चारण गरेको पाइयो भने ७५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले भने शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै रात शब्दलाई २० प्रतिशत विद्यार्थीहरूले राट उच्चारण गरेको पाइयो भने ८० प्रतिशत विद्यार्थीहरूले शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो ।

‘ट’ र ‘त’ शब्दसम्बन्धी उच्चारणमा दार्चुलेली भाषी विद्यार्थीहरूले सबैभन्दा बढी त्रुटि मोटामोटी शब्दमा गरेको पाइयो । जसमा ९२ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले मोटामोटी शब्दलाई मोतामोती उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै ९० प्रतिशत विद्यार्थीहरूले गौडा शब्दलाई गोरा उच्चारण गरेको पाइयो भने सबैभन्दा कम त्रुटि रात शब्दमा गरेको पाइयो । जसमा २० प्रतिशत विद्यार्थीहरूले मात्र त्रुटि गरेका छन् । यस्तो किसिमको त्रुटि हुनुमा पनि मातृभाषाको प्रभावका कारण भएको मान्न सकिन्छ ।

४.९ प्राणत्वसम्बन्धी उच्चारण

प्राणत्वसम्बन्धी उच्चारणमा भएको त्रुटिलाई त्रुटि गर्ने विद्यार्थी सङ्ख्या र शुद्ध उच्चारण गर्ने विद्यार्थी सङ्ख्यालाई निम्न तालिकामा उल्लेख गरिएको छ :

तालिका ४.९

प्राणत्वसम्बन्धी उच्चारण

शब्दहरू	त्रुटि गर्ने विद्यार्थी	प्रतिशत	शुद्ध उच्चारण गर्ने विद्यार्थी सङ्ख्या	प्रतिशत	उच्चारित शब्द
साभ्ना	८५	८५	१५	१५	साभ्ना/साभ्ना
इन्धन	८०	८०	२०	२०	इन्धर
असार	३५	३५	६५	६५	आसार
सुभाब	४०	४०	६०	६०	सुभाब
संसार	२५	२५	७५	७५	समसार
भरना	८	८	९२	९२	भरना
सम्भना	१०	१०	९०	९०	समभना

माथिको तालिकालाई हेर्दा के प्रस्ट हुन्छ भने दार्चुलेली भाषी विद्यार्थीहरूले प्राणत्व शब्दसम्बन्धी उच्चारणमा पनि धेरै नै त्रुटि गरेको पाइयो । जसमा अल्पप्राण उच्चारण गर्ने ठाउँमा महाप्राण र माहाप्राण उच्चारण गर्नुपर्ने ठाउँमा अल्पप्राण उच्चारण गरेको पाइयो । जसमा साभा शब्दमा ८५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले त्रुटि गरेको पाइयो जसमा साभा शब्दलाई साभ उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै १५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले भने शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै इन्धन शब्दलाई ८० प्रतिशत विद्यार्थीहरूले इन्धर उच्चारण गरेको पाइयो भने २० प्रतिशत विद्यार्थीहरूले भने शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै असार शब्दलाई ३५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले आसार उच्चारण गरेको पाइयो भने ६५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले भने शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै सुभाब शब्दलाई ४० प्रतिशत विद्यार्थीहरूले त्रुटिपूर्ण उच्चारण गरेको पाइयो भने ६० प्रतिशत विद्यार्थीहरूले भने शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै संसार शब्दमा २५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले समसार उच्चारण गरेको पाइयो भने ७५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै भरना शब्दमा ८ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले मात्रै भरना उच्चारण गरेको पाइयो भने ९२ प्रतिशत भने शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै सम्भना शब्दमा १० प्रतिशत विद्यार्थीहरूले समभना उच्चारण गरेको पाइयो भने ९० प्रतिशत विद्यार्थीहरूले शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो ।

प्राणत्व शब्दसम्बन्धी उच्चारणमा दार्चुलेली भाषी विद्यार्थीहरूले सबैभन्दा बढी त्रुटि साभा शब्दमा गरेको पाइयो । जसमा ८५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले साभा शब्दलाई साभ मात्रै उच्चारण गरेको पाइयो । यसले अर्थमा फरक ल्याएको पनि छ । र इन्धन शब्दमा पनि ८० प्रतिशत विद्यार्थीहरूले त्रुटि गरेका छन् । इन्धन शब्दलाई इन्धर उच्चारण गरेको पाइयो र सबैभन्दा कम उच्चारणगत त्रुटि भएको शब्द भरना हो जसमा ८ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले मात्रै त्रुटि गरेको पाइयो । यस्तो त्रुटि हुनुमा शब्द उच्चारणमा अभ्यासको कमी हुनु मानिन्छ ।

४.१० 'ह' वर्णको उच्चारणमा हुने त्रुटि

'ह' वर्णको उच्चारणमा भएको त्रुटिलाई त्रुटि गर्ने विद्यार्थी सङ्ख्या र शुद्ध उच्चारण गर्ने विद्यार्थी सङ्ख्यालाई निम्न तालिकामा उल्लेख गरिएको छ :

तालिका ४.१०

‘ह’ वर्णको उच्चारणमा हुने त्रुटि

शब्दहरू	त्रुटि गर्ने विद्यार्थी	प्रतिशत	शुद्ध उच्चारण गर्ने विद्यार्थी सङ्ख्या	प्रतिशत	उच्चारित शब्द
सहायक	६५	६५	३५	३५	सायता
महाविद्यालय	८२	८२	१८	१८	माविद्यालय
सहसचिव	७५	७५	२५	२५	ससचिव
महाधिवेशन	८५	८५	१५	१५	माधिवेशन
सहमति	४५	४५	५५	५५	समति

माथिको तालिकालाई हेर्दा के प्रस्ट हुन्छ भने ‘ह’ वर्ण उच्चारणमा पनि धेरै नै त्रुटि गरेको पाइयो । जसमा ‘ह’ वर्णको लोप गरी उच्चारण गरेको पाइयो । जसमा सहायक शब्दलाई ६५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले सायता उच्चारण गरेको पाइयो भने ३५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले भने शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै महाविद्यालयलाई ८२ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले माविद्यालय उच्चारण गरेको पाइयो भने १८ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले भने शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै सहसचिव शब्दलाई ७५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले ससचिव उच्चारण गरेको पाइयो भने २५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले भने शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै महाधिवेशन शब्दमा ८५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले माधिवेशन उच्चारण गरेको पाइयो भने १५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले भने शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै सहमति शब्दमा ४५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले समति उच्चारण गरेको पाइयो भने ५५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो ।

‘ह’ वर्णको उच्चारणमा दार्चुलेली भाषी विद्यार्थीहरूले सबैजसो शब्दहरूमा ‘ह’ वर्णको लोप गरी उच्चारण गरेको पाइयो र सबैभन्दा बढी त्रुटि महाधिवेशन शब्दमा गरेको पाइयो जसमा ८५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले माधिवेशन उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै महाविद्यालयमा ८२ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले त्रुटि गरेका छन् भने सबैभन्दा कम त्रुटि सहमति शब्दमा गरेको पाइयो जसमा ४५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले मात्र त्रुटि गरेको पाइयो ।

अध्याय पाँच

सस्वरपठनको उच्चारण र विश्लेषण

५.१ परिचय

सस्वर पठनमा कक्षा ५ को नेपाली पाठ्यपुस्तकबाट 'पुस्तकालय' भन्ने निबन्धबाट दुई अनुच्छेद सस्वरपठन गर्न लगाइयो र त्यसबाट विद्यार्थीहरूले गरेका गल्तीलाई कापीमा टिपी शुद्ध शब्द र उच्चरित शब्दलाई उल्लेख गरिएको छ । सस्वरपठन गराउँदा दार्चुलेली भाषी विद्यार्थीहरूले धेरै नै गल्ती गरेको पाइयो । सजिला शब्दहरू छिटोछिटो पढेको र अफ्यारा शब्दहरू विस्तार विस्तारै पढेको पाइयो ।

५.२ सस्वरवाचन

सस्वरवाचन भनेको लेख्य सामग्रीलाई आवाज निकालेर शुद्धसँग पढ्नु हो । लेख्य सामग्रीलाई बोलीमा परिणत गरेर अभिव्यक्तिगत कृतिमता हटाईसहजकतापूर्वक कथ्य भाषाको निकटमा पुऱ्याउनुलाई सस्वरपठनको महत्त्वपूर्ण प्राप्ति मानिन्छ । सस्वरपठनमा लिखित सामग्रीको बोधका साथै श्रोता र शब्दोच्चारणको पनि महत्त्वपूर्ण भूमिका हुन्छ । पाठ्यसामग्रीलाई बुझेर पढ्नुका साथै कथ्य भाषाको स्वभाविकताअनुसार उच्चारण गरेर श्रोता समक्ष पुऱ्याउने तत्परता रहने हुनाले यस अभिप्रायमा यो मौन पठनभन्दा जटिल किसिमको मानिन्छ । सस्वरवाचन कला लेख्य सामग्रीलाई बोलीमा परिणति गर्ने सिप हो । यसबाट लिपि चिह्नहरूलाई आवाज निकाली उच्चारण गर्दा हुने गल्तीहरू सुधारेर परिष्कार ल्याई बोलाइका विविध सिपहरू समेत विकास गर्न सकिन्छ ।

सस्वरपठन पढाइ सिप विकासको प्रारम्भिक चरण पनि हो । पढाइको प्रारम्भमा ध्वनि प्रतीक वा लिपिबद्ध अक्षर वा वर्णलाई उच्चारण गर्ने अभ्यास हुन्छ त्यसपछि क्रमशः वर्णोच्चारण र शब्दोच्चारण गर्दै वाक्य अनुच्छेद र समग्र पाठकै उच्चारण गरेर पढ्ने काम गरिन्छ । विद्यार्थीहरू विस्तारै लिपिबद्ध सामग्रीमा व्यक्त विषयवस्तु वा कथ्यसँग परिचित भइसकेपछि मात्र उनीहरूलाई मौन पठनतर्फ अग्रसर गराउनु उपयुक्त मानिन्छ । अक्षर उल्टोपाल्टो गरी पढ्ने शब्द शब्द छुट्याई पढ्न नसक्ने ठाउँठाउँमा शब्द र अक्षर छाडी पढ्ने अनि गलत उच्चारण गरी पढेर अर्कै अर्थ वा अभिप्राय व्यक्त हुने जस्ता त्रुटिहरू

सस्वरपठन अभ्यासकै सहयोगले निदान गर्न सकिन्छ । सस्वरपठनको यस किसिमको अभ्यास नभएमा विभिन्न किसिमका त्रुटिहरू बाँकी रही तिनले मौनपठनमा पनि असर असर पार्न सक्छ । यसले गर्दा बोध क्षमता विकासमा समेत ह्रास ल्याउन सक्ने सम्भावना हुन्छ । सस्वरपठन गराउँदा बोलीमा स्पष्ट आउने हुनाले दार्चुलेली भाषी विद्यार्थीहरूलाई 'पुस्तकालय' निबन्धबाट दुई अनुच्छेद सस्वरवाचन गर्न लगाइएको थियो ।

५.३ गति

नअडीकन पढ्ने प्रक्रिया नै गति हो । गति भनेको एक ठाउँबाट अर्को ठाउँमा जाँदा नरोकिकन जाने प्रक्रिया हो । गतिमा कुनै पनि किसिमको विश्राम हुँदैन ।

५.४ यति

लेख्य सामग्रीलाई पढ्दा अलिकति अडिने ठाउँलाई यति भनिन्छ । यतिलाई विश्राम भनिन्छ । विभिन्न चिह्नहरूको ख्याल गर्दै ती चिह्न भएको ठाउँमा रोकिएर सस्वरवाचन गर्नु नै यति हो । दार्चुली भाषी विद्यार्थीहरूलाई सस्वरवाचन गराउँदा धेरै त्रुटि गरेको पाइयो जसमा 'पुस्तकालय' भन्ने निबन्धका दुई अनुच्छेद सस्वरवाचन गर्न लगाइएको थियो त्यसमा निम्न शब्दहरूमा त्रुटि गरेको पाइयो ।

शुद्ध उच्चारण	भएको उच्चारण
युगको	युहको
अध्ययन	अध्यायायन
नेपाली	नेपाल
जीवन	जीवन
संघर्ष	सगरस
स्तर	स्तर
संयोग्य	संयोग
पुस्तकालय	पुस्तकालुक

मार्ग	माग
ज्ञानको	नामको
विद्वान्हरूले	विधानहरूले
अनुभव	अनुभाव
व्यक्तित्व	व्यक्ति
संग्रहित	संग्रहित
स्वदेश	सावदेश
क्षमता	क्षमता
भण्डार	भण्डर
राष्ट्र	रास्ट
लाभ	लभ
त्यहाँ	यहाँ
धान्न	धन्न
तपस्या	तपस्य
मान्छेले	मन्छेले
वृद्धि	विरधा
मात्र	मात
संग्रह	सगर
समाज	सामाज

विद्यार्थीहरूलाई सस्वरपठन गराउँदा सबै विद्यार्थीहरूले एउटै किसिमको त्रुटि नगरी फरक फरक शब्दमा त्रुटि गरेको पाइयो । कुनै विद्यार्थीहरूले कुनै शब्दमा त्रुटि गरेको पाइयो भने कुनै विद्यार्थीले कुनै शब्दमा त्रुटि गरेको पाइयो । कुनै विद्यार्थीहरूले कुनै शब्दलाई शुद्ध

उच्चारण गरेको पाइयो भने त्यही शब्दलाई कुनै विद्यार्थीले अशुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो त्यसैले ती शब्दहरू विद्यार्थीहरूमा गरेको उच्चारणलाई राम्रो ठिक, मध्यम र निम्नका आधारमा तलको तालिकामा देखाइएको छ ।

शुद्ध उच्चारण	राम्रो उचच	ठिक	मध्यम	निम्न
युगको	-	-	युहको	-
अध्ययन	-	-	-	अध्यायन
नेपाली	नेपाली	-	नेपाल	-
संघर्ष	-	-	संघष	सगरस
साधन	साधन	-	-	-
जीवन	-	जीवन	-	जीबन
स्तर	-	-	सतर	स्तर
संयोग्य	-	सुयोग्य	सुयोग	सयोग
पुस्तकालय	पुस्तकालय	-	-	पुस्तकालुय
राष्ट्र				राष्ट
लाभ	लाभ		लाभ	लभ
त्यहाँ	त्यहाँ	-	-	यहाँ
धान्न	धान्न	-	धन्न	धान
मान्छेले	मान्छेले	-	मानछेले	मन्छेले

मात्र	मात्र	-	मात	मात
सामाज	सामाज	सामाज	-	-
मार्ग	-	-	-	माग
ज्ञानको	ज्ञानको	-	-	नामको
विद्वानहरूले	-	-	विदानहरूले	विधानहरूले
अनुभव	अनुभव	-	अनुभाव	-
व्यक्तित्व	-	-	-	व्यक्ति
संग्रहित	-	-	संग्रहित	संग्ररित
स्वदेश	-	-	-	सावादेश
किनौं	-	-	किनौं	किनै
भण्डार	भण्डार	-	-	भण्डर
योग्यता	योग्यता	-	यग्यता	यग्यत
स्वदेश	स्वदेश	-	स्वादेश	इसदेश
तपस्या	तपस्या	-	तपसावा	तपस्य
क्षमता	क्षमता	क्षमता	क्षमता	क्षमाता
वृद्धि	-	वृद्धि	विराधि	विरधा
संग्रह	-	-	सगर	सामुह

माथिको तालिकालाई हेर्दा दार्चुलेली भाषी विद्यार्थीहरूले प्रत्येक विद्यार्थीहरूले प्रत्येक शब्दहरूमा एउटै किसिमको त्रुटि नगरी फरक फरक किसिमको त्रुटि गरेको पाइयो । एउटै विद्यार्थीहरूले कुनै विद्यार्थीले शुद्ध उच्चारण गरेका पाइयो भने कुनैले त्रुटि गरेको पाइयो । त्यसैले कुनै विद्यार्थीले शुद्ध उच्चारण कुनैले अलि मिल्ने र कुनैले पुरै गल्ती गरेकोले राम्रो ठिक, मध्य र निम्नका आधारमा उच्चरित शब्दहरू राखिएको हो । जसमा युगको शब्दलाई मध्यम खालको उच्चारण गरेको पाइयो । युगको शब्दलाई युगको उच्चारण गरेको पाइयो जुन खासै त्रुटि जस्तो देखिँदैन त्यस्तै अध्ययन शब्दलाई भने निम्न खालको उच्चारण गरेको पाइयो । अध्ययनलाई अध्यायन उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै नेपाली शब्दलाई कुनै विद्यार्थीले राम्रो उच्चारण गरेको पाइयो भने कुनैले नेपाल मात्र उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै संघर्ष शब्दलाई शुद्ध उच्चारण गरेको पाइएको छैन । कुनै विद्यार्थीले संघर्ष मात्रै उच्चारण गरेका छन् भने कुनै विद्यार्थीले सगरस उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै साधन शब्दलाई भने शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै जीवन शब्दलाई कुनै विद्यार्थीहरूले ठिक उच्चारण गरेको पाइयो भने कुनै विद्यार्थीहरूले जीवन उच्चारण गरेको पाइयो । स्तर शब्दलाई भने अधिकांश विद्यार्थीहरूले अशुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो । स्तरलाई कुनै विद्यार्थीले सतर र कुनै विद्यार्थीले सतर उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै संयोग्य शब्दमा पनि धेरै नै त्रुटि गरेको पाइयो । कुनै विद्यार्थीहरूले संयोग्यलाई सुयोग्य कुनै विद्यार्थीले सुयोग र कुनै विद्यार्थीले सयोग उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै पुस्तकालय शब्दलाई कुनै विद्यार्थीहरूले शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो भने कुनै विद्यार्थीहरूले पुस्तकालय पनि उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै मार्ग शब्दलाई धेरैजसो विद्यार्थीहरूले माग मात्रै उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै ज्ञानको शब्दलाई कुनै विद्यार्थीहरूले शुद्ध उच्चारण पनि गरेको पाइयो भने चार पाँच जना विद्यार्थीहरूले नामको पनि उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै विद्वान्हरूले शब्दलाई धेरै त्रुटि गरेको पाइयो । विद्वान्हरूले शब्दलाई कुनै विद्यार्थीहरूले विद्वान्हरूले र कुनै विद्यार्थीले विद्वान्हरूले उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै अनुभव शब्दलाई कुनै विद्यार्थीले अनुभव शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो भने कुनै विद्यार्थीले अनुभव अशुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै व्यक्तित्व शब्दलाई धेरैजसो विद्यार्थीहरूले व्यक्ति मात्रै उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै संग्रहित शब्दलाई कुनै विद्यार्थीहरूले संग्रहित र कुनै विद्यार्थीले सग्रहित उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै स्वदेश शब्दलाई धेरैजसो विद्यार्थीहरूले सावादेश उच्चारण

गरेको पाइयो । त्यस्तै किनौ शब्दलाई कुनै विद्यार्थीहरू शुद्ध उच्चारण कुनौ र कुनै विद्यार्थीले किनै पनि उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै भण्डार शब्दलाई कुनै विद्यार्थीले शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो भने कुनै विद्यार्थी भण्डर मात्रै उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै योग्यता शब्दलाई कुनै विद्यार्थीहरूले योग्यता शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो भने कुनै विद्यार्थीहरूले योग्यता शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो भने कुनै विद्यार्थीहरूले योग्यता र कुनै विद्यार्थीहरूले योग्यत पनि उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै स्वदेश शब्दलाई कुनै विद्यार्थीले शुद्ध उच्चारण स्वदेश पनि गरेको पाइयो भने धेरैजसो विद्यार्थीहरूले स्वादेश र इसदेश उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै तपस्या शब्दलाई भने धेरै विद्यार्थीले उच्चारणमा त्रुटि गरेको पाइयो । कुनै विद्यार्थीले तपसावा र कुनै विद्यार्थीले तपस्य उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै क्षमता शब्दमा धेरै विद्यार्थीहरूले शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो र कुनै कुनै विद्यार्थीले मात्रै क्षमाता उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै वृद्धि शब्दमा धेरै नै त्रुटि गरेको पाइयो जसमा कुनै विद्यार्थीहरूले विद्धि कुनैले विरधि र कुनैले विरधा उच्चारण गरेको पाइयो, त्यस्तै संग्रह शब्दमा कुनै विद्यार्थीहरूले सगर र कुनै कुनैले सामुह पनि उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै राष्ट्र शब्दलाई कुनै विद्यार्थीहरूले शुद्ध उच्चारण राष्ट्र र कुनै विद्यार्थीले राष्ट्र मात्र उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै लाभ शब्दलाई कुनै विद्यार्थी शुद्ध उच्चारण लाभ र कुनै विद्यार्थीहरूले लभ पनि उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै त्यहाँ शब्दलाई यहाँ उच्चारण गरेको पाइयो र धान्न शब्दलाई कुनैले धन्न कुनैले धान उच्चारण गरेको पाइयो र त्यस्तै मान्छे शब्दलाई कुनैले मानछेले कुनैले मन्छे उच्चारण गरेको पाइयो, त्यस्तै मात्र शब्दलाई कुनै विद्यार्थीहरूले मात्र शुद्ध उच्चारण र कुनै विद्यार्थीले मात्र उच्चारण गरेको पाइयो र समाज शब्दलाई भने शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो ।

अध्याय छ

सारांश, निष्कर्ष र उपयोगिता

६.१ सारांश

प्रस्तुत शोधकार्य दार्चुलेली भाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको उच्चारणमा गर्ने त्रुटिहरू पत्ता लगाउनु र ती त्रुटिहरू विश्लेषण गर्नुमा केन्द्रित रहेको छ । यस शोधकार्यका लागि दार्चुला जिल्लाका ५ ओटा सामुदायिक विद्यालय र ५ ओटा संस्थागत विद्यालय गरी १० ओटा विद्यालयका १०० विद्यार्थीहरूलाई नमुनाको रूपमा छनोट गरियो र ती विद्यार्थीहरूलाई शब्दहरू उच्चारण गर्न लगाइयो र थप त्रुटिहरू पत्ता लगाउन कक्षा पाँचको नेपाली पाठ्यपुस्तकबाट 'पुस्तकालय' निबन्धबाट दुई अनुच्छेद सस्वरवाचन गर्न लगाइयो जसबाट विद्यार्थीहरूले गर्ने थप त्रुटिहरू पत्ता लगाइयो ।

प्रस्तुत शोधकार्य अध्ययनका लागि अध्ययनका क्षेत्रहरू शब्दहरू र अनुच्छेद राखेर विद्यार्थीहरूलाई सोधिने प्रश्नावली तयार पारियो र प्रत्येक विद्यार्थीहरूलाई पालैपालो शब्दोच्चारण गर्न लगाइयो र कुनै विद्यार्थीहरूलाई अनुच्छेदको सस्वरवाचन गर्न लगाइयो र विद्यार्थीले गर्ने गल्तीलाई कापीमा टिपोट गरियो र टेप रेकर्ड (मोबाइलबाट) समेत गरियो ।

प्रस्तुत अध्ययनका लागि विभिन्न क्षेत्र र सङ्ख्याहरू निर्धारण गरियो जसमा चन्द्रविन्दु र शिरविन्दु भएका शब्दहरू हलन्त र अजन्त भएका शब्दहरू, 'ब' र 'व' उच्चारण भएका शब्दहरू 'छ' र 'क्ष' उच्चारण भएका शब्दहरू य र ए सम्बन्धी शब्दहरू, 'अ' र 'आ' सम्बन्धी शब्दहरू, 'श', 'ष' र 'स' सम्बन्धी शब्दहरू, प्राणत्वसम्बन्धी शब्दहरू, हवर्णसम्बन्धी शब्दहरू राखेर विद्यार्थीहरूलाई उच्चारण गर्न लगाइएको थियो । जसमा दार्चुलेली भाषी विद्यार्थीहरूले प्रशस्तै त्रुटिहरू गरेको पाइयो । जसमा चन्द्रविन्दु र शिरविन्दु सम्बन्धी शब्दहरूमा शब्दहरूको उच्चारण गराउँदा शिरविन्दु नै छुट्टाइदिएको र चन्द्रविन्दु नै छुट्टाइदिएको पाइयो त्यसो गर्दा अर्थमा नै भिन्नता ल्याएको पाइयो । त्यस्तै हलन्त र अजन्त उच्चारण भएका शब्दहरूमा पनि प्रशस्तै त्रुटि गरेको पाइयो । कतिपय हलन्त भएका शब्दहरूमा उच्चारण गर्न हलन्त नलगाई उच्चारण गरेको पाइयो भने कतिपय अजन्त शब्दहरूमा हलन्तको प्रयोग गरेको पाइयो । त्यस्तै 'ब' र 'व' उच्चारण भएका शब्दहरूमा

पनि ब को उच्चारण गर्ने ठाउँमा 'ब' र 'व' को उच्चारण गर्ने ठाउँमा ब को उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तो भएकाले शब्दहरूको अर्थमा फरकपन ल्याएको पाइयो । त्यस्तै छ र क्ष उच्चारण भएका शब्दहरूमा पनि छ को प्रयोग गर्नुपर्ने ठाउँमा क्ष को प्रयोग गरेको पाइयो । छ र छे को उच्चारणमा पनि अधिक मात्रामा त्रुटि गरेको पाइयो । त्यस्तै 'य' र 'ए' उच्चारण भएका शब्दमा पनि प्रशस्तै त्रुटि गरेको पाइयो जसमा य को उच्चारण गर्ने ठाउँमा य र ए को उच्चारण गर्ने ठाउँमा य को उच्चारण गरेको पाइयो । यस्तो त्रुटिले पनि अर्थमा धेरै शब्दहरूमा फरक अर्थ आएको पाइयो । त्यस्तै अ र आ उच्चारण भएका शब्दमा पनि अ को उच्चारण गर्ने ठाउँमा आ र आको उच्चारण गर्ने ठाउँमा अ को उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तो किसिमको त्रुटि खासमा दार्चुलेली भाषी विद्यार्थीहरूले मातृभाषाको प्रभावको कारण भएको पनि पाइयो । त्यस्तै 'श', 'ष', 'स' उच्चारण भएका शब्दमा पनि धेरै त्रुटि गरेको पाइयो । नेपाली भाषामा लेख्य रूपमा 'श', 'ष' को प्रयोग भए पनि चलनचल्तीमा भए तापनि कथ्य भाषामा तिनको प्रयोग नहुने भएकाले यस्तो गल्ती अरूभाषी विद्यार्थीहरूलाई पनि नहुने त होइन तर दार्चुलेली भाषी विद्यार्थीले वर्ण उच्चारणमा पनि गल्ती गरेको पाइयो । त्यस्तै प्राणत्व उच्चारण भएका शब्दहरूमा पनि दार्चुलेली भाषी विद्यार्थीहरूले अल्पप्राण उच्चारण गर्ने ठाउँमा महाप्राण र महाप्राण उच्चारण गर्नुपर्ने ठाउँमा अल्पप्राण उच्चारण गरेको पाइयो । त्यस्तै 'ह' वर्णसम्बन्धी उच्चारणमा 'ह' वर्णको लोप गरी उच्चारण गरेको पाइयो । यसरी यस्तो किसिमको गल्ती हुनुमा खास गरी शब्दोच्चारणमा अभ्यासको कमी हुनु नियमको बारेमा सचेत नहुनु र मातृभाषाको प्रभावका कारण यस्तो किसिमको गल्ती भएको पाइयो र विद्यार्थीहरूका त्रुटिहरू अझ धेरै पहिचान गर्न सस्वरवाचन गर्न लगाइयो र त्यसमा पनि विद्यार्थीहरूले गति यति चिह्नहरूको ख्याल गरेको पाइएन । कुनै ठाउँमा छिटो छिटो पढेको र कुनै ठाउँमा दुई तिन मिनेट रोकिएर सस्वरवाचन गरेको पाइयो । यस्तो त्रुटि हुनुमा पनि सस्वरवाचन गर्ने अभ्यासको कमी हुनु मानियो ।

६.२ निष्कर्ष

कुनै पनि भाषा सिक्दा स्वभाविक रूपमा त्रुटि हुन्छ । पहिलो भाषा सिक्दा जति सहज वातावरणको प्रयोग हुन्छ । दोस्रो भाषा सिकाइमा त्यस्तो सहजकर्ता प्राप्त हुन

सकदैन । पहिलो भाषा सिकाइमा लागे जति समय दोस्रो भाषा सिक्दा उपलब्ध हुन नसक्ने हुनाले पनि भाषा सिकाइमा त्रुटि हुने गर्दछ । त्यसरी पहिलो भाषा सिक्दा बालकले जसरी त्रुटि गर्दै जान्छ त्यसरी नै त्रुटि भएका ठाउँमा औल्याइदिएपछि त्रुटिको परिस्कार गरी भाषामा निपूर्णता हासिल गर्दछ त्यही किसिमले दोस्रो भाषा सिक्दा पनि स्वभाविक रूपमा त्रुटि हुने गर्दछ । यस प्रकारको त्रुटिलाई सिकारुको कमजोरी नठानी उसको भाषा सिकाइ प्रक्रियाको सङ्केतका रूपमा स्वीकार गर्नुपर्छ । भाषा शिक्षणका क्रममा देखापर्ने त्रुटिको अध्ययन गर्नु खोजी गर्नु सजिलो कार्य भए पनि ती त्रुटिहरू निराकरण तथा समाधानका निमित्त उपयुक्त उपाय पत्ता लगाई निश्चय नै सजिलो कार्य होइन । प्रस्तुत अध्ययनमा दार्चुलेली भाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली उच्चारणमा गर्ने त्रुटिलाई केन्द्रमा राखी अध्ययन गरिएको छ । त्यसैले यही शब्दका तहमा आधारित भएर विभिन्न किसिमका त्रुटि प्रस्तुत गरिएका छन् ।

यस शोधकार्यका लागि दार्चुला जिल्लाका कक्षा ५ मा अध्ययनरत दार्चुलेली भाषी विद्यार्थीहरूलाई विभिन्न शब्दहरू छनोट गरी उच्चारण गर्न लगाइएको थियो । त्यस्तै कक्षा ५ को नेपाली पुस्तकको 'पुस्तकालय' भन्ने निबन्धबाट दुई अनुच्छेद सस्वरवाचन गर्न लगाइएको थियो र विद्यार्थीहरूले गरेका त्रुटिहरूलाई कापीमा टिपोट गरिएको थियो । त्यसमा दार्चुलेली भाषी विद्यार्थीहरूले प्रशस्तै त्रुटि गरेको पाइयो । प्रस्तुत अध्ययनबाट प्राप्त निष्कर्ष निम्नानुसार बुँदागत रूपमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

- चन्द्रविन्दु र शिरविन्दु प्रयुक्त शब्दहरूको उच्चारण अध्ययनका क्रममा सबैभन्दा बढी त्रुटि वंश शब्दमा गरेको पाइन्छ । जसमा ९२ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले त्रुटि गरेका छन् भने सबैभन्दा कम त्रुटि गाउँ शब्दमा गरेको पाइन्छ ।
- हलन्त र अजन्त प्रयुक्त शब्दहरूको उच्चारण अध्ययनका क्रममा सबैभन्दा बढी त्रुटि भगवान शब्दमा गरेका छन् । जसमा ९० प्रतिशतले त्रुटि गरेको पाइन्छ । त्यस्तै ८५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले पढ्न शब्दलाई परन उच्चारण गरेको पाइयो र सबैभन्दा कम त्रुटि शुभ शब्दमा गरेको पाइन्छ जसमा ९० प्रतिशतले शुद्ध उच्चारण गरेको पाइयो ।

- ब र व प्रयुक्त शब्दसम्बन्धी उच्चारण अध्ययनका क्रममा सबैभन्दा बढी त्रुटि बाली शब्दमा गरेको पाइन्छ । जसमा ९२ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले वाली शब्दलाई बाली उच्चारण गरेको पाइयो भने सबैभन्दा कम त्रुटि बलियो शब्दमा गरेका छन् । जसमा ८ प्रतिशतले मात्र त्रुटि गरेको पाइन्छ ।
- छ र क्ष प्रयुक्त शब्दहरूको उच्चारण अध्ययनका क्रममा सबैभन्दा बढी त्रुटि वृक्ष शब्दको उच्चारणमा गरेको पाइन्छ । जसमा ९२ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले त्रुटि गरेका छन् भने छात्रा शब्दमा सबैभन्दा कम २० प्रतिशत विद्यार्थीहरूले मात्र त्रुटि गरेका छन् ।
- र ए प्रयुक्त शब्दहरू उच्चारण अध्ययनका क्रममा सबैभन्दा बढी आए, एजेन्ट र भए शब्दमा गरेको पाइन्छ भने सबैभन्दा कम त्रुटि एउटा शब्दमा गरेको पाइन्छ ।
- अ र आ प्रयुक्त शब्दहरू उच्चारण अध्ययनका क्रममा सबैभन्दा बढी त्रुटि अमला, अचार र अनार शब्दमा गरेको पाइन्छ भने सबैभन्दा कम त्रुटि आइमाई शब्दमा गरेको पाइन्छ ।
- श, ष र स प्रयुक्त शब्दहरू उच्चारण अध्ययनका क्रममा सबैभन्दा बढी त्रुटि औषधी र सहिद शब्दमा गरेको पाइन्छ भने सबैभन्दा कम त्रुटि भाषिक शब्दमा गरेको पाइन्छ ।
- ट र त प्रयुक्त शब्दहरूको उच्चारण अध्ययनका क्रममा सबैभन्दा बढी त्रुटि मोटामोटी, गौडा र दर शब्दमा गरेको पाइन्छ भने सबैभन्दा कम त्रुटि रात शब्दमा गरेको पाइन्छ ।
- प्राणत्वसम्बन्धी शब्द उच्चारणका क्रममा सबैभन्दा बढी त्रुटि साभा र इन्धन शब्दमा गरेको पाइन्छ भने सबैभन्दा कम त्रुटि भरना शब्दमा गरेको पाइन्छ ।
- ह वर्णको उच्चारणमा हुने उच्चारण अध्ययनका क्रममा सबैभन्दा बढी त्रुटि महाधिवेशन र महाविद्यालयमा गरेको पाइन्छ भने सबैभन्दा कम त्रुटि सहमति शब्दमा गरेको पाइन्छ ।

सस्वरपठन गराउनका लागि कक्षा ५ को नेपाली पाठ्यपुस्तकबाट 'पुस्तकालय' भन्ने निबन्धबाट दुई अनुच्छेद सस्वरवाचन गर्न लगाइएको थियो । जसमा विद्यार्थीहरूले गति यतिको ख्याल नगरी सस्वरपठन गरेको पाइन्छ । पूर्णविराम, अल्पविराम जस्ता विभिन्न चिह्नहरूको ख्याल नगरी उच्चारण गरेको पाइन्छ । कुनै शब्दलाई छिटो छिटो पढेको र कुनै शब्दलाई दुई तीन सेकेन्ड जति रोकिएर उच्चारण गरेको पाइन्छ । उच्चारणका क्रममा शुद्ध उच्चारण नगरी अशुद्ध उच्चारण गरेको पाइन्छ । ४५ प्रतिशत जति विद्यार्थीहरूले स्तर शब्दलाई शतर उच्चारण गरेको पाइन्छ । युगको शब्दलाई युहको जस्ता त्रुटिहरू गरेको पाइन्छ ।

६.३ सुभाव

मानव जीवनका लागि अपरिहार्य तत्व भाषा हो । भाषा भएन भने मान्छे आफ्ना विचार आदान प्रदान गर्न सक्दैन । पहिलो भाषाका रूपमा नेपाली सिक्दा र दोस्रो भाषाका रूपमा नेपाली सिक्दा जटिलताको महसुस हुन जान्छ । जुनसुकै भाषा सिक्दा पनि भाषा शिक्षणमा त्रुटि हुनु भनेको एक स्वभाविक प्रक्रिया हो । दार्चुलेली भाषी विद्यार्थीहरूलाई पनि स्तरीय नेपाली उच्चारणमा भाषा सिक्ने क्रममा अप्ठ्यारो हुन्छ । जुन स्वभाविक प्रक्रिया हो । स्तरीय नेपाली भाषामा दार्चुलेली भाषी विद्यार्थीका लागि सहजकता ल्याउन विभिन्न किसिमका उपायहरू आवश्यक गर्दछन् । ती उपायहरूको आवश्यकता महसुस गरी केही सुभाव पेश गरेकी छु । जुन निम्नानुसार छन् :

- दोस्रो भाषाका रूपमा नेपाली सिक्ने दार्चुलेली भाषी विद्यार्थीहरूलाई पूर्वप्राथमिक तहदेखि नै नेपाली वर्णको उच्चारणमा र लेखनमा विशेष अभ्यस्त गराउनु पर्ने देखिन्छ ।
- प्राथमिक तहका विद्यालयहरूदेखि नै विद्यालय हाताभित्र शिक्षक विद्यार्थीका बिचमा कुराकानी हुँदा स्तरीय नेपाली भाषाको प्रयोग गर्नु आवश्यक देखिन्छ ।
- दोस्रो भाषाका रूपमा नेपाली भाषा सिक्ने विद्यार्थीहरूलाई शिक्षण गराउने शिक्षक भाषासम्बन्धी पूर्ण रूपमा विज्ञ र तालिम प्राप्त र अभ्यस्त शिक्षकलाई महत्त्व दिनुपर्ने देखिन्छ ।

- विद्यार्थीहरूलाई नेपाली सिकाउँदा बढीभन्दा बढी बोलाइ र लेखाइमा अभ्यास गराउनु आवश्यक देखिन्छ ।
- दार्चुलेली भाषी विद्यार्थीहरूलाई नेपाली भाषामा स्तरीकृत गर्न विद्यार्थीहरूलाई प्राथमिक तहदेखि नै व्याकरण शिक्षणलाई प्रभावकारी बनाउनु पर्दछ ।
- भाषा सिकाइका क्रममा विद्यार्थीहरूले कुन क्षेत्रमा बढी त्रुटि गर्ने गर्दछन् सोको पहिचान गरी त्यस्ता पक्षमा शिक्षकले विद्यार्थीलाई निरन्तर अभ्यास गराउनुपर्दछ र त्रुटिका कारण पत्ता लगाई निराकरणात्मक शिक्षण गर्नुपर्दछ ।
- कविता, कथा, निबन्ध आदि विधामा विद्यार्थीहरूलाई विधा अनुसारको उच्चारण गर्ने गति, यति र लय अनुसार वाचन गर्ने र गराउन लाउनाले भाषा सिकाइमा सरलता आउँछ ।
- वादविवाद, प्रतियोगिता, वक्तृता जस्ता अतिरिक्त क्रियाकलापमा विद्यार्थीहरूलाई बढीभन्दा बढी सहभागी गराउने जसबाट बोलीमा स्पष्टता आउँछ ।
- दोस्रो भाषाका रूपमा नेपाली भाषा सिकने विद्यालयमा नेपाली विषय बाहेक अन्य विषयको शिक्षण गर्दा समेत उच्चारण तहमा भएका त्रुटिलाई शिक्षकले उपचारात्मक उपाय समेत अपनाउँदै विद्यार्थीहरूलाई शुद्ध उच्चारणमा उत्प्रेरित गराउनुपर्दछ ।
- विद्यार्थीहरूलाई पाठ पढाइसकेपछि मुख्य मुख्य शब्दहरूलाई उच्चारण गर्न लगाउने र त्रुटि गरेका शब्दहरू कालोपाटीमा टिप्पै जाने र पछि सही उच्चारण गरिदिने र विद्यार्थीहरूलाई पनि पटक पटक उच्चारण गर्ने अभ्यास गराउनुपर्दछ ।
- नेपाली भाषा शिक्षणका क्रममा सस्वरपठन र शब्दोच्चारण गराउँदा विद्यार्थीहरूलाई नै बढी क्रियाशील बनाउँदै पढ्न लगाउने संवाद गराउने अनि उचित विषय दिइएर विद्यार्थीहरूका माझमा वादविवाद गराउँदै आफ्नो विचार प्रस्तुत गराउने र त्यस्ता सम्पूर्ण घटनाको शिक्षकले निर्व्योला गर्दै उनीहरूमा उत्सुकता पैदा गरी शिक्षण गर्नाले भाषा सिकाइ बढी प्रभावकारी हुन्छ ।

- दोस्रो भाषाका रूपमा नेपाली अध्ययन गर्ने विद्यार्थीहरूमा प्रथम भाषाको प्रभाव बढी मात्रामा पर्ने हुँदा कक्षामै प्रशस्त अभ्यास गराउनुपर्दछ ।
- भाषिक विकासका लागि व्याकरणको अध्ययनमा बढी जोड दिनु पर्दछ । भाषा शिक्षण सँगसँगै नियमको प्रयोग सम्बन्धी जानकारी विद्यार्थीहरूलाई गराउँदै प्रयाप्त अभ्यास गराउनुपर्दछ ।

६.४ उपयोगिता

दार्चुलेली भाषी विद्यार्थीहरूले स्तरीय नेपाली भाषाको शब्द र सस्वरपठनमा विभिन्न किसिमका त्रुटिहरू गरेको पाइन्छ । यी त्रुटिहरूलाई आधार बनाएर अध्ययन गरिएको यस शोधकार्यको अध्ययनबाट प्राप्त गर्न सकिने नीतिगत र प्रयोगगत उपयोगिता निम्नानुसार उल्लेख गर्न सकिन्छ :

६.४.१ नीतिगत उपयोगिता

प्रस्तुत अध्ययनले विभिन्न नीति र नियम तथा कार्यविधि निर्माणमा सहयोग पुर्याउने छ । यस अध्ययनका नीतिगत उपयोगिता बुँदागत रूपमा निम्नानुसार छन् :

- स्तरीय र मानक भाषाको प्रयोगमा केन्द्रगत रहने छ ।
- दोस्रोभाषी सिकारुको भाषा सिकाइको प्रक्रिया थाहा पाउन सहयोग पुर्याउँछ ।
- त्रुटि विश्लेषणसँग सम्बन्धित अध्ययन अनुसन्धान गर्न आधार प्रदान गर्ने छ ।

६.४.२ प्रयोगगत उपयोगिता

प्रस्तुत शोध कार्य दार्चुलेली भाषीहरूले नेपाली उच्चारणमा गर्ने त्रुटिसँग सम्बन्धी भएकाले यस शोधकार्यको उपयोगिता उच्चारणमा स्पष्ट ल्याउने हो । यस्ता उपयोगिता निम्नानुसार उल्लेख गरिएको छ :

- नेपाली भाषा शिक्षण गर्दा विषय शिक्षकलाई भाषिक सचेतताका बारेमा थप सहयोग गर्नेछ ।
- विद्यालय हाता भित्र स्तरीय नेपाली भाषाकै प्रयोग गर्नुपर्ने आभास गर्ने छ ।

- दार्चुलेली भाषी विद्यार्थीहरूले सस्वर पठन र शब्दोच्चारणमा गर्ने त्रुटिहरूको पहिचान र शिक्षण गर्नमा मार्ग निर्देशन गर्ने छ ।

६.५ भावी शोधका लागि सम्भावित शीर्षकहरू

- दार्चुला जिल्लामा बोलिने दार्चुलेली भाषिकासम्बन्धी सङ्क्षिप्त अध्ययन
- दार्चुला जिल्लाका नि.मा.वि. तहमा अध्ययनरत दार्चुलेली भाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको लिखित अभिव्यक्ति गर्ने त्रुटिको अध्ययन
- दार्चुला जिल्लामा प्रयोग हुने दार्चुलेली भाषाका स्थानीय भेदको अध्ययन

सन्दर्भसूची

- अधिकारी, हेमाङ्गराज र भट्टराई, बट्टीविशाल (२०७१), *प्रयोगात्मक नेपाली शब्दकोश*, काठमाडौं : विद्यार्थी प्रकाशन प्रा.लि. ।
- आचार्य, ईश्वरप्रसाद (२०६७), 'पूर्वी पाल्पाका कक्षा आठमा अध्ययनरत मगरभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको उच्चारणमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन', स्नातकोत्तर शोधपत्र, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, त्रि.वि.कीर्तिपुर, काठमाडौं ।
- ओझा, लीलाधर (२०७०), 'कञ्चनपुर जिल्लाका विद्यार्थीहरूले मानक नेपाली उच्चारणमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन', स्नातकोत्तर शोधपत्र, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, त्रि.वि.कीर्तिपुर, काठमाडौं ।
- खड्का, संजिव (२०६४), 'सप्तरी जिल्लाका कक्षा पाँचमा अध्ययनरत मैथिली भाषी विद्यार्थीहरूले स्तरीय नेपाली शब्दोच्चारणमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन', स्नातकोत्तर शोधपत्र, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, त्रि.वि.कीर्तिपुर, काठमाडौं ।
- गिरी, राधिका (२०६९), 'कक्षा १० मा अध्ययनरत बझाडी मातृभाषी विद्यार्थीहरूले स्तरीय नेपाली सिक्दा गर्ने उच्चारणगत त्रुटिहरूको अध्ययन', स्नातकोत्तर शोधपत्र, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, त्रि.वि., कीर्तिपुर, काठमाडौं ।
- जोशी, सोवानदत्त (२०६७), 'कक्षा १० मा अध्ययनरत बैतडेली भाषी विद्यार्थीहरूले स्तरीय नेपाली लेखनमा गर्ने वर्णविन्याससम्बन्धी त्रुटिहरूको अध्ययन', स्नातकोत्तर शोधपत्र, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, त्रि.वि.कीर्तिपुर, काठमाडौं ।
- ज्वाली, बन्दना (२०६८), 'अवधि भाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको उच्चारणमा गर्ने त्रुटिको अध्ययन', स्नातकोत्तर शोधपत्र, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, त्रि.वि.कीर्तिपुर, काठमाडौं ।
- ढुङ्गेल, भोजराज र दाहाल, दुर्गाप्रसाद (२०६९), *सामान्य र प्रायोगिक भाषाविज्ञान*, काठमाडौं : एम.के. पब्लिकेसन एन्ड डिस्ट्रिब्युटर्स ।
- धामी, लोकेन्द्रबहादुर (२०६४), 'कक्षा पाँचमा अध्ययनरत बङ्गाली भाषिका विद्यार्थीले स्तरीय नेपाली सिक्दा गर्ने उच्चारणगत त्रुटिहरूको अध्ययन', स्नातकोत्तर शोधपत्र, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, त्रि.वि.कीर्तिपुर, काठमाडौं ।

- पौडेल, माधवप्रसाद (२०७०), *नेपाली भाषा शिक्षण*, काठमाडौं : विद्यार्थी प्रकाशन प्रा.लि. ।
- बडु, कमला (२०६६), 'दार्चुला जिल्लाका कक्षा चारमा अध्ययनरत दार्चुली भाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली उच्चारण क्षमताको अध्ययन', स्नातकोत्तर शोधपत्र, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, त्रि.वि.कीर्तिपुर, काठमाडौं ।
- बराल, कृष्णहरि र एटम नेत्र (२०६५), *सरल माध्यमिक व्याकरण*, काठमाडौं : तलेजु प्रकाशन ।
- भट्ट, रामदत्त (२०६२), 'कक्षा ५ मा अध्ययनरत दार्चुलेली भाषिका हुने विद्यार्थीहरूले स्तरीय नेपाली भाषा सिक्दा गर्ने उच्चारणगत त्रुटिको अध्ययन', स्नातकोत्तर शोधपत्र, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, त्रि.वि.कीर्तिपुर, काठमाडौं ।
- भट्टराई, रामप्रसाद (२०७३), *भाषिक अनुसन्धान विधि परिचय र प्रयोग*, काठमाडौं : शुभकामना प्रकाशन प्रा.लि. ।
- भण्डारी, पारसमणि र पौड्याल, सालिकराम (२०७२), *सामाजिक भाषाविज्ञान र मनोभाषाविज्ञान*, काठमाडौं : विद्यार्थी पुस्तक भण्डार ।
- यादव, कमलीकुमारी (२०७४), 'कक्षा आठमा अध्ययनरत मैथिलीभाषी विद्यार्थीहरूले स्तरीय नेपाली उच्चारणमा गर्नु त्रुटिहरूको अध्ययन', स्नातकोत्तर शोधपत्र, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, त्रि.वि.कीर्तिपुर, काठमाडौं ।
- यादव, रेखाकुमारी (२०६९), 'सप्तरी जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत मैथिलीभाषी विद्यार्थीहरूले स्तरीय नेपाली सिकाइमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन', स्नातकोत्तर शोधपत्र, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, त्रि.वि.कीर्तिपुर, काठमाडौं ।
- लामिछाने, यादवप्रकाश (२०६९), *प्रायोगिक भाषाविज्ञान*, काठमाडौं : विद्यार्थी पुस्तक भण्डार ।
- सिग्देल, रञ्जन (२०६७), 'कपिलवस्तु जिल्लाका कक्षा पाँचमा अध्ययनरत अवधीभाषी विद्यार्थीहरूले स्तरीय नेपाली उच्चारणमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन', स्नातकोत्तर शोधपत्र, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, त्रि.वि.कीर्तिपुर, काठमाडौं ।

परिशिष्ट (क)

उच्चारणका लागि उपयोग गरिएका शब्दसूची र अनुच्छेद

१. उच्चारण गर्न लगाइएका शब्दहरू
१. चन्द्रविन्दु र शिरविन्दुसम्बन्धी प्रयुक्त शब्द उच्चारण गर :
काँध	चाँडे
आँप	वंश
शंका	प्रशंसा
संस्था	गाउँ
२. हलन्त र अजन्त सम्बन्धी प्रयुक्त शब्दहरू उच्चारण गर ।
पढ्न	नगद
स्याल	भगवान्
श्रीमान	विहान
कुट्टा	शुभ
३. ब र व प्रयुक्त शब्दहरू उच्चारण गर ।
वकिल	दिवा
विच्छी	वाली
मेवा	बाधा
बलियो	
४. क्ष र छ सम्बन्धी प्रयुक्त शब्दहरू उच्चारण गर ।
क्षण	वृक्ष
क्षमा	क्षत्विक्षत
शिक्षक	छात्रा

५. य र ए सम्बन्धी प्रयुक्त शब्दहरू उच्चारण गर :

आए	भए
यति	एजेन्ट
एकसरे	यज्ञ
भरिएको	एउटा

६. अ र आ सम्बन्धी प्रयुक्त शब्द उच्चारण गर ।

अमला	अचार
अनार	अमिलो
आजभोली	आखिर
आइमाई	

७. श, ष र स सम्बन्धी प्रयुक्त शब्द उच्चारण गर ।

सामान	सहकोठा
शोषण	सहिद
शक्ति	भाषिक
औषधी	

८. ट र त सम्बन्धी प्रयुक्त शब्द उच्चारण गर :

मोटामोटी	गौडा
दर	दराज
ताप	तोरी
रात	

९. प्राणत्व प्रयुक्त शब्दको उच्चारण गर :

साभा	इन्धन
असार	सुभाब
संसार	भरना
सम्भना	

१०. ह वर्ण प्रयुक्त शब्दको उच्चारण गर ।

सहायक महाविद्यालय

सहसचिव महाधिवेशन

सहमति

२. तल दिइएको अनुच्छेद सस्वरवाचन गर :

युगको पहिचान गर्न मान्छेले अध्ययन नै गर्नुपर्छ । अध्ययनको लागि पुस्तकालय जस्तो सुगम साधन अरु हुन सक्दैन । जाउँ त कता जाउँ, किनौ त कति किनौ हामी नेपालीलाई आफ्नो जीवन धान्न धेरै संघर्ष गर्नुपर्छ । हाम्रो जीवन स्तर अरु राष्ट्रको भन्दा धेरै तल छ । यस्तो राष्ट्र र यस्तो समाजमा बसेर हामीले आफूलाई सुयोग्य बनाउनु परेको छ । यसका लागि सबभन्दा सुगम मार्ग नै पुस्तकालयको अध्ययन गर्नु हो ।

पुस्तकालय भनेको ज्ञानको भण्डार हो । त्यहाँ ठूला ठूला विद्वान्हरूले आ-आ४नो जीवनका अध्ययनहरूको अनुभवहरू छोडेका हुन्छन् । ठूला ठूला व्यक्तित्वको तपस्याको फल त्यहाँ संग्रहित हुन्छन् । स्वदेशको मात्र नभएर विदेशका त्यहीको पनि योग्यता क्षमता र वृद्धिको संग्रह पुस्तकालयमा गरिएको हुन्छ । यसको अध्ययनबाट हामीले लाभ उठाउन सक्नुपर्छ ।

परिशिष्ट (ख)

अध्ययनमा समावेश गरिएका विद्यालयहरू

सामुदायिक विद्यालयको नाम

१. श्री महेन्द्र नमुना माध्यमिक विद्यालय, खलंगा, दार्चुला
२. श्री कैलाशपति आधारभूत विद्यालय (१-८), घाडरु, व्याँस, दार्चुला
३. श्री पशुपति शिक्षा मन्दिर, महाकाली-५, दार्चुला
४. श्री छन्ना तिकरी कन्या माध्यमिक विद्यालय, महाकाली-४, दार्चुला
५. श्री मोती महिला संघ प्राथमिक विद्यालय तिकर आप ११, दार्चुला

संस्थागत विद्यालयको नाम

१. अक्सफोर्ड ईन्टरनेशनल एकेडेमी महाकाली-५, दार्चुला
२. एसियन एकेडेमी खलंगा दार्चुला
३. दिव्य गुरुकुल एकेडेमी, महाकाली-५, दार्चुला
४. दार्चुला पब्लिक स्कुल, महाकाली-५, दार्चुला
५. वसन्त भ्याली पब्लिक स्कुल, खलंगा, दार्चुला

परिशिष्ट (ख)

अध्ययनमा सहभागी गराइएका विद्यार्थीहरूको नामावली

सपना धामी	संयोग धामी
मिनु धामी	विपना धामी
विपना डोबाल	वर्षा जोशी
विकेश धामी	निरज ठगुन्ना
सुरन सिंह कुँवर	विकेश धामी
विमल ठगुन्ना	आलोक बोहरा
विराज सिंह महारा	पूर्णमा जोशी
पुष्पा नगारी	मिलन धामी
मन्जु भार	लक्ष्मी भट्ट
नरेश भट्ट	रोशन लोहार
बब्लु कार्की	गिता बडु
किरन चैसिर	ज्योति जोशी
कल्पना जोशी	नरेश धामी
मनोज बोहरा	सुनिता ठगुन्ना
कृष्ण चैसिर	मुकेश चन्द
रेखा भट्ट	दिलिप महारा
तनोज डाँगा	रेखा अवस्थिति
हिमा बडु	वर्षा जोशी

गुन्जन अवस्थिति	पूजा अवस्थिति
रोशनी बडु	हिमा वडाल
कृतिका बुढाथोकी	ज्योति चन्द्र
प्रकाश कार्की	तनोज धामी
नमराज बडु	विक्रम वडाल
पसन धामी	विवेक कुँवर
प्रियानशु चैसिर	असमिता नगारि
मिलन बोहरा	माया महारा
खेमराज जोशी	निरज ठगुन्ना
सनम भूल	कल्पना डोबाल
वसन्ती धामी	प्रकाश भट्ट
पङ्की खत्री	लोकेश भूल
अमर धामी	हिमांशु अवस्थिति
गिता धानुक	किशोर चुनारा
युनिक ठगुन्ना	दिपा वडाल
अनुप पन्त	हरिश भट्ट
सङ्गीता डोबाल	चिरञ्जिवि डाँगा
संयोग विष्ट	मनोज लोहार
गोपाल धामी	सुनिल बडु
दिपिका कुँवर	चन्द्रा धामी
ऐन्जला जोशी	तनुजा जोशी

विक्रम धामी

भुपाल साउद

हिमन्त खाति

दिपिका कुँवर

शासन जोशी

हिमा बडु

समिर जोशी

मनिस ठगुन्ना

मनिसा बडाल

रेखा भट्ट

साबिक अवस्थिति

रितिक बुडाथोकी

रेसमी बोहोरा

रिता कुँवर

व्यक्तिवृत्त

नाम	:	भुवनेश्वरी भट्ट
जन्ममिति	:	२०५२/०२/१४
बाबुको नाम	:	गणेशदत्त भट्ट
आमाको नाम	:	जानकी देवी भट्ट
पतिको नाम	:	कृष्णराज जोशी
ठेगाना	:	महाकाली नगरपालिका-९, वेत, दार्चुला
लिङ्ग	:	महिला
राष्ट्रियता	:	नेपाली
धर्म	:	हिन्दु
भाषिक ज्ञान	:	नेपाली, दार्चुलेली, हिन्दी
मुख्य विषय	:	नेपाली शिक्षा
फोन नं.	:	९८४३७४५३२५

शैक्षिक योग्यता

तह	शिक्षण संस्था	उत्तीर्ण वर्ष	श्रेणी
प्रवेशिका परीक्षा (एस.एल.सी.)	श्री राष्ट्रिय उच्च माध्यमिक विद्यालय, दत्तु, दार्चुला	२०६६	द्वितीय
प्रवीणता प्रमाणपत्र तह (१०+२)	श्री राष्ट्रिय उच्च माध्यमिक विद्यालय, दत्तु, दार्चुला	२०६७	द्वितीय
स्नातक तह (बी.एड.)	श्री बागमती सामुदायिक क्याम्पस, तिनकुने, काठमाडौं	२०७१	द्वितीय
स्नातकोत्तर तह (एम.एड.)	विश्वविद्यालय क्याम्पस, त्रि.वि., कीर्तिपुर	२०७५	